

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Факультет мистецтв**

Кафедра методики музичного виховання, співу та хорового диригування

«Допущено до захисту»

В. о завідувача кафедри

_____ Любар Р. О.

(підпис)

«__» _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____

«__» _____ 20__ р.

**ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА У ВОКАЛЬНОМУ КЛАСІ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи МХК м - 13

ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)

Богяну Катерини Олександрівни

Керівник: доктор педагогічних
наук, професор Овчаренко Н.А.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	7
1.1. Понятійно-термінологічний апарат дослідження.....	7
1.2. Методологічні підходи та принципи дослідження проблеми формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі	24
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ВОКАЛЬНОМУ КЛАСІ.....	36
2.1. Структура методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва та критерії сформованості її компонентів.....	36
2.2. Методи і модель формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.....	52
Висновки до розділу 2.....	60
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ВОКАЛЬНОМУ КЛАСІ.....	63
3.1. Стан проблеми у практиці закладу вищої педагогічної освіти.....	63
3.2. Педагогічне дослідження впровадження методичних засад формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.....	70
3.3. Результати дослідження.....	77
Висновки до розділу 3.....	85
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На етапі інтеграції вітчизняної системи вищої освіти в європейський освітній простір проблема формування професійної культури майбутніх учителів у вищій педагогічній школі набуває особливого сенсу, на чому наголошено в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. Необхідність модернізації системи вищої освіти зумовлює нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, їх загальної й професійної культури, необхідною складовою якої є методологічна культура [64].

Формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва зумовлено істотними змінами освітньої парадигми, що полягають в утвердженні особистісної значущості їх професійного зростання, у новому баченні завдань, які покладаються на вчителя нової української школи. Професійні компетенції сучасного вчителя музичного мистецтва орієнтують його на здатність до педагогічної методологічної творчості, у тому числі в процесі вокально-виконавської діяльності. Особливого значення вона набуває в умовах реформування вищої музичної освіти.

Загально педагогічні засади професійної освіти висвітлюються у роботах А. Алексюка [4], І. Бега [17], Н. Демьяненко [36], І. Зязюна [44], І. Підласого [74]; питанням з формування професійно-педагогічної культури фахівців присвячені праці Є. Бондаревської [20], С. Ісаєнко [45], В. Беніна [16] та ін. Педагогічна культура в них постає як важлива частина загальної культури вчителя, котра виражається у системі його професійних якостей і особливостях педагогічної діяльності.

Основні положення теорії сучасної педагогіки мистецтва, культурологічної освіти у вищих навчальних закладах, становлення та перспектив науково-педагогічних шкіл відображені у наукових працях О. Щолокової [112], О. Олексюк [69], О. Рудницької [84], Г. Падалки [71],

О. Шевнюк [108], В. Буряк [23] та ін. Методичні аспекти підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва висвітлено в роботах Л. Масол [60], О. Ростовського [82], Л. Хлебнікової [98] та ін.

Інтерес у контексті нашого дослідження представляють роботи з питань формування педагогічної культури у майбутніх музикантів А. Барабанщиков [13], художньої-освітньої культури О. Шевнюк [109], методологічної культури Е. Абдулін [2], О. Олексюк [69], вокально-хорової культури Л. Архімович [9], О. Чурікова-Кушнір [105] та ін.

Формування методологічної культури, в процесі вокальної підготовки студентів у вищих навчальних закладах мистецького спрямування отримало широке висвітлення у науково-методичній літературі. Основні положення вокально-методологічної підготовки співаків розглядали Н. Гребенюк [33], Д. Аспелунд [10], Д. Євтушенко [42], Л. Тоцька [93], Л. Дмитрієв [38] та ін.; історичні аспекти розвитку вокального мистецтва та вокального виконавства розглядали В. Багадуров [11], Л. Дмитрієв [38] та ін.; розвиток української національної вокальної педагогіки розкриваються у працях В. Антонюк [8], Ю. Юцевич [114] та ін.; питання вокальної підготовки майбутніх викладачів досліджували А. Менабені [62], Н. Овчаренко [67], Ю. Юцевич [114], Г. Стасько [88], Т. Ткаченко [91] та ін.

Об'єкт дослідження – процес формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

Предмет дослідження – методичні засади формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та практично перевірити методичні засади формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

Для досягнення мети сформульовано **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан дослідження проблеми формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному

класі в мистецько-педагогічній теорії та визначити понятійно-термінологічний апарат дослідження.

2. Обґрунтувати методологічні підходи та принципи формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

3. Визначити зміст і структуру методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва та виокремити критерії, показники і рівні сформованості методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

4. Обґрунтувати методичні засади формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

5. Визначити стан проблеми у практиці закладу вищої педагогічної освіти.

6. Дослідити ефективність впровадження методичних засад у формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети в роботі використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичних*: аналіз науково-методичної літератури для визначення понятійно-категоріального апарату, стану розробленості проблеми формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в педагогічній теорії; узагальнення; систематизація теоретичних положень для обґрунтування методичних засад формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі; *емпіричних*: педагогічне дослідження (констатувальне та формувальне), бесіда, анкетування, тестування, творчі завдання; *математичних*: метод реєстрації, метод кількісної та якісної обробки даних, метод ранжування або рангової оцінки, метод шкалування.

Апробація дослідження проходила на кафедрі методики музичного виховання, співу та хорового диригування, Криворізького державного педагогічного університету; на секційному засіданні науково-практичної

конференції студентів факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету (м. Кривий Ріг 2018 рік); Регіональній науково-практичній конференції студентів у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця 2018 рік). Основні положення магістерської роботи відображено в статтях:

1. Богяну К. О. Формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі: теоретичний аспект / К. О. Богяну // Актуальні проблеми мистецько-педагогічної освіти : зб. наукових праць. Вип. 13 / [ред. О. І. Шрамко (відп. ред.), І. М. Власенко, О. О. Петренко]. – Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2018. – С. 10–13.

2. Богяну К. О. Професійна підготовка майбутніх учителів мистецтва в концепції культурологічного підходу / К. О. Богяну // Актуальні проблеми музичної освіти та виховання : збірник матеріалів Регіональної наукової-практичної конференції студентів / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, ред. Н. Г. Мозгальова, О. Ю. Теплова. – Вип. 4. – Вінниця : ФОП Тарнашинський О. В., 2018. – С. 16–19.

Структура роботи: Дослідження складається зі вступу, трьох розділів (у першому і другому розділі два підрозділи, у третьому розділі три підрозділи), висновків до розділів, висновків, списку використаної літератури.

- Загальна кількість сторінок – 88.
- Загальна кількість літературних позицій – 119
- Загальна кількість таблиць – 13

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

1.1. Понятійно-термінологічний апарат дослідження

З метою забезпечення розвитку національної освіти, виведення її на європейський рівень здійснюється реформування її змісту, форм, методів, засобів. У зв'язку з цим, відбувся форум міністрів освіти європейських країн «Школа XXI століття: Київські ініціативи». На ньому проголошено сім напрямів євроінтеграції вищої і середньої освіти й затверджено проекти практичних дій, серед яких проект «Новій освіті Європи – новий європейський учитель» [64]. За словами В. Андрущенка, у якому «європейський учитель покликаний сприяти входженню учнівської та студентської аудиторії в лоно прогресу наукового знання, високої культури, соціально-практичного досвіду поколінь, загальнолюдських соціокультурних цінностей, духу гуманізму і людинолюбства» [5].

Відповідно такі зміни висувають нові вимоги до модернізації музично-педагогічної освіти, наразі до формування методологічної культури вчителя музичного мистецтва, який покликаний ефективно їх реалізовувати на засадах професіоналізму, та конкурентоспроможності на вітчизняному та європейському ринках праці. Тому сучасне суспільство вимагає від вчителя музичного мистецтва бути не просто «освіченою людиною», а «людиною культури», яка, майстерно використовує наукові методи дослідження сучасної мистецької освіти, тобто володіє методологічною культурою.

Спираючись на значний досвід науковців, педагогів-новаторів, ми розглядаємо проблему дослідження методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, з точки зору необхідності внутрішнього узгодження мети, завдань, форм і методів педагогічного процесу у

вузі, системотвірним фактором якого на факультетах та відділеннях музично-педагогічного спрямування виступає формування культури студентів.

Для розкриття нашого ключового поняття «методологічна культура вчителя музичного мистецтва», ми вважаємо необхідним сформулювати й обґрунтувати *термінологічно-понятійний апарат* дослідження, який включає систему базових категорій, понять, дефініцій дослідження формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі. Найважливішими поняттями, що визначають сутність дефініції «методологічна культура вчителя музичного мистецтва» є поняття «культура» та «методологія».

Культура (лат. Culture – «обробіток», «обробляти») – сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством протягом його історії; історично набутий набір правил всередині соціуму для його збереження та гармонізації [41]. Культура є одним з головних показників загального розвитку суспільства, тому проблема професійної підготовки сучасного вчителя музичного мистецтва з високим рівнем загальної і методологічної культури, діяльність якого є культуротворчою у вихованні дітей та юнацтва, завжди буде однією з найважливіших в українській музичній педагогіці.

Згідно думки С. Гончаренко, «культура» (від лат. Culture – виховання, освіта, розвиток) являє собою «сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності» [32, с. 182]. У вузькому розумінні культура розглядається вченим як сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості (особисто мистецької), а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування (школи, вищі навчальні заклади, клуби, музеї, театри тощо). У широкому розумінні культура, як зазначено в українському педагогічному словнику, визначає рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння ними якоюсь галуззю знань або діяльності.

Культура включає в себе способи і результати діяльності людини і розглядається як механізм, що регламентує і регулює поведінку та діяльність

людини, а саме людина є її носієм і ретранслятором. Отже поняття «культура» розглядається вченими переважно як світ внутрішній, духовний світ людини, своєрідний код його життєдіяльності, матриця цивілізації.

Л. Печко і Н. Крилова вважають, що культура виступає як фактор активізації творчого потенціалу особистості [54, с. 64]. Властивістю культури, на думку Н. Вітковської, А. Щербо, Д. Джоли, є перетворення дійсності за законами краси в процесі естетичної діяльності [29, с. 134]; М. Верб підкреслює її інтегрально-особистісне утворення, яке дозволяє творити прекрасне в діяльності і в людських стосунках [28, с. 82].

Культура є складною системою буття. У ХХ столітті вчені А. Кребер та К. Клакхон зробили спробу об'єднати досягнення культурологів усього світу й розкрили у своїй праці («англ. Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions», 1952) [117] 180 значення категорій, но близькі нашій позиції такі значення, «культура», згідно Е. Тайлору, «культура, або цивілізація, в широкому етнографічному сенсі складається у своєму цілому із знань, вірувань, мистецтва, моральності, законів, звичаїв і деяких інших здібностей і звичок, засвоєних людиною як членом суспільства» [119]. Також, прикладом може служити визначення, дане відомим лінгвістом Е. Спіро: культура – це «соціально успадкований комплекс способів діяльності і переконань, що становлять тканину нашого життя» [118].

У 1983 р. на XVII Всесвітньому конгресі в Торонто, присвяченому проблемі філософії й культури, було наведено вже кілька сотень визначень цього поняття. Значення даної категорії продовжує розвиватись і нині.

Необхідно розрізняти поняття культура та культура особистості. Так, *культура особистості* – є суттєвим аспектом розуміння загальнолюдської культури. Цим поняттям часто позначають рівень вихованості та освіченості людини, рівень оволодіння тією чи іншою сферою знання або діяльності. У даному випадку поняття культури фіксує якості людини, спосіб її поведінки, ставлення до інших людей, до діяльності [89].

Виходячи з вищезазначеного, вважаємо, що для формування культури особистості й діяльності вчителя важливо, щоб культура була змістом сучасної освіти. Адже культура як духовна цінність реалізує себе через освіченість, вихованість, розвиненість. Х. Гадамер доцільно зауважує, що освіта дуже тісно пов'язана з поняттям «культура», позначаючи в кінцевому підсумку специфічний спосіб перетворення задатків і можливостей людини [30, с. 107].

Із цього приводу В. Огнев'юк зауважує, що, «будучи складовою культури, сучасна освіта водночас є і її способом існування, оскільки надбання культури не змогли б зберігатися та передаватися у спадок майбутнім поколінням, якби не існувало створеного суспільством інституту освіти» [68].

Важливість формування культури в освіті в контексті філософії розкриває І. Бех, який, обґрунтовуючи філософські засади освіти, зазначає, що вона розвивається в межах філософської культури, розглядається як історично–перехідні, «кінцеві» способи трансляції культурного досвіду [17, с. 42]. Г. Сотська констатує: «Культурне становлення людини – це процес якісного розвитку її знань, поглядів, здібностей, почуттів, норм діяльності і поведінки» [86, с. 472–477].

Особистість є і творінням культури і її творцем. Освоюючи світ культури, людина творить себе як особистість і стає здатною збагачувати цей світ культури. Через засвоєння культури формуються духовний світ людини і її основні сутнісні сили: воля, почуття, розум, віра, духовні орієнтації та світогляд [3].

Здійснюючи аналіз наукової літератури, ми прийшли до думки, що переважна більшість вчених наголошує на тому, що духовність і сутнісні сили людини неможливо безпосередньо вивести лише з практики, тим більше з трудової діяльності людини. Вони стверджують, що сутнісні сили людини формуються в результаті як освоєння усієї культури, так і розвитку різноманітних форм і способів людської діяльності [35].

Таким чином, ми згодні з думкою Х. Гадамер [30, с. 107], що «культура особистості» тісно пов'язана з освітою, позначаючи в кінцевому підсумку специфічний спосіб перетворення задатків і можливостей людини.

Для розуміння сутності методологічної культури вчителя музичного мистецтва, важливо розглянути поняття: «професійна культура», «педагогічна культура», «музична культура», «вокальна культура», «методологія», у складі яких вона є.

Професійна культура є дефініцією з широким сутнісним колом, оскільки нею володіють фахівці різних професій. У дослідженнях вчених професійна культура розглядається наступним чином:

– рівень освіченості, виховання людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльністю» (С. Гончаренко) [32, с. 182];

– міра, якість діяльності людини у визначеній, чітко обмеженій сфері його професії; у тому виді діяльності, де вона відчуває себе комфортно, впевнено й розкуто (Д. Ліхачьов) [58, с. 3–8];

– цілісне особистісне утворення, сутністю якого є діалектичний зв'язок усіх елементів культури індивіда, яке динамічно та нелінійно розвивається, специфічно проявляючись у сфері професійної діяльності та спілкування» (С. Ісаєнко) [45, с. 28];

– як сукупність інтелектуальних, духовних, творчих здібностей, якостей і властивостей особистості та стилю діяльності, який передбачає усталений спосіб життя, сформовані на основі загальних і специфічних професійних знань загальну культуру, позитивний досвід, що дозволяють особистості ефективно та якісно вирішувати професійні завдання (Т. Спіріна) [87, с. 14].

Професійна культура вчителя науковцями визначається, як:

– як синоніми (професійна і педагогічна культура). Існує більш широка категорія «культура майбутнього вчителя», що поєднує в собі різні види особистісної культури, в тому числі і професійну (В. Зелюк) [43, с. 24];

– як «сукупність сформованих якостей особистості вчителя, які знаходять свою проекцію в його вміннях та проявляються в різних аспектах професійних відносин і діяльності» (О. Рудницька) [85].

Ми схильні до думки В. Радула, В. Кравцова, М. Михайліченка які розглядають професійну культуру вчителя як поняття у змістовному плані ширше, аніж педагогічна культура, як таке, що найбільш повно відображає професійний розвиток особистості вчителя та його діяльність у професійній сфері. Вчені вважають, «що професійна культура вчителя є складовою його загальної культури, складним утворенням у цілісній структурі особистості, що характеризує всю сукупність відносин у сфері педагогічної діяльності та відповідний розвиток індивідуальних професійно значущих здібностей, розумових, психологічних та фізичних якостей, мотиваційної сфери, забезпечує високу якість і позитивне ставлення до професійної діяльності» [77, с. 85].

Під професійною культурою вчителя у педагогічній теорії часто розуміють поняття «педагогічна культура». Проаналізуємо проблему формування культури учителя крізь призму теорій та поглядів вітчизняних і зарубіжних педагогів.

Вчитель, як людина культури є духовно багатою особистістю, яка має творчі здібності, віддана своїй справі, захоплена нею; гуманна особистість, яка наділена такими якостями, як емпатія, толерантне ставлення до людини, добро, розуміння цінностей й індивідуальності кожної людини; творча особистість, яка постійно розмірковує, мислить альтернативно, незадоволена отриманими здобутками, володіє розвинутим прагненням до творення; це незалежна особистість, котра здатна до самовизначення у світі культури [34, с. 5–6]. Тому сучасне суспільство потребує, щоб вчитель був не просто «людиною освіченою», а й «людиною культури», яка, крім вищеназваних якостей, буде проектувати розвиваюче соціально-культурне середовище, домінуючим фактором якої є культура, включатися в інноваційні процеси в освітній сфері, орієнтуватися у варіативному, оновленому змісті освіти тощо [4].

Я. Коменський, розкриваючи вимоги до особистості й діяльності учителя, наголошував на вимозі його високої освіченості, чесності, моральності,

необхідності учитися протягом усього життя та постійному духовно-моральному розвитку. Хоча, в зазначених вимогах педагог конкретно не говорить про культуру вчителя, однак розкриває такі її складові, як володіння знаннями, уміннями, навичками, загальнолюдськими цінностями та потребою в саморозвитку [49, с. 11].

Визначаючи основні якості вчителя (любов до дітей, мудрість, оптимізм), Й. Песталоцці, хоч і не конкретизує їх у педагогічну культуру, проте розглядає особистісну її складову. А ідея вченого стосовно того, що вчитель повинен досконало знати свій предмет і доступно його викладати, розкриває таку складову культури вчителя, як знання педагогічної методики й уміння реалізовувати її на практиці [72, с. 55].

А. Дістервег у педагогічній спадщині, наголошує на тому, що вчитель повинен добре володіти змістом навчальної інформації, формами та методами викладання. На нашу думку, такі погляди на діяльність учителя свідчать про необхідність формування когнітивної, праксеологічної складової методологічної культури. Педагог акцентує на потребі здійснювати самоосвіту, критично осмислювати педагогічні методи, які використовує вчитель [37]. Опираючись на вищеназвані вимоги, ми можемо говорити про такий елемент педагогічної культури, як здатність до наукової рефлексії та саморозвитку.

Необхідність формування культури вчителя знаходимо і в працях В. Сухомлинського, який писав : «Освіченість, яку ми даємо молодому поколінню, вимагає... великої людської культури» [90]. Учений важливого значення надавав особистості вчителя, який у всьому має бути прикладом для учнів, його загальнолюдським якостям і цінностям, що, на нашу думку, лежить в основі методологічної культури. Не залишається поза увагою В. Сухомлинського діяльнісна сторона вчителя, зокрема його майстерність, уміння подавати навчальний матеріал учням, здатність аналізувати та вдосконалювати свою професійну діяльність.

М. Пирогов наголошує на вагомості для вчителя самоосвіти, здатності до творчості у професійній діяльності, постійного обміну педагогічним досвідом.

Хоча про формування педагогічної, методологічної культури конкретно не йдеться, учений виокремлює її складові: когнітивна, ціннісна, особистісно-творча [73].

У різному контексті про педагогічну культуру згадується у дослідженнях психологів, педагогів. Однак предметом цілеспрямованих наукових досліджень вона стала лише наприкінці ХХ століття. У педагогіці проведено дослідження, сучасних вітчизняних вчених, присвячені загальнотеоретичним основам формування педагогічної культури: А. Барабанщиков [13], Є. Бондаревська [20], В. Гриньов [34], В. Радул [77], та ін. Ціннісним в наукових роботах науковців є визначення основних шляхів, умов, принципів формування педагогічної культури; які розглядають її як складову загальної культури педагога, що виявляється в системі професійних якостей і специфіці педагогічної діяльності.

У «Білій книзі національної освіти України» [18, с. 9] наголошується на необхідності формування сучасної людини з інноваційним мисленням, інноваційною культурою та здатністю до інноваційної діяльності. Важливою, ключовою фігурою в цьому освітньому процесі В. Кремінь вважає саме вчителя, який повинен мати найвищий рівень особистісно-орієнтованої педагогічної та науково-педагогічної культури, яка, за словами науковця, розкривається через: гуманістичну позицію стосовно дітей; психолого-педагогічну компетентність та мислення; освіченість, уміння працювати зі змістом і технологіями навчання; здатність до творчості; культуру професійної поведінки; уміння саморегуляції власної діяльності [18, с. 13].

У педагогічній науці з'являються також праці, присвячені формуванню різних видів культури вчителя. Зокрема, В. Гриньов, досліджуючи формування дидактичної культури вчителя, пропонує низку форм і методів для цілеспрямованого й системного її формування [34, с. 6]. Так, Ю. Бойчук розкриває підходи, принципи, умови та пропонує системну модель формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя [19]. Наукове дослідження І. Анненкової спрямоване на формування емоційної культури вчителя, де запропоновано конкретні форми, методи, засоби означеного

процесу [7]. С. Чорна у своїй науково-пошуковій праці розкриває зміст і компоненти педагогічної культури, висвітлює організаційно-педагогічні умови та концептуальну модель її формування [100]. А. Донцов, досліджуючи моральну культуру вчителя, розкриває її зміст, структурні компоненти та механізм формування означеного явища [39]. Т. Ткачова пропонує модель та умови розвитку духовної культури вчителя в системі методичної роботи [92].

Зробивши теоретичний аналіз поглядів педагогів минулого, ми зупинились на думці К. Ушинського який наголошує на тому, що вчителю не достатньо «знати, чому вчити», треба «знати, як учити», знати принципи, методи, прийоми навчання [96]. Високий рівень професійної культури вчителя музичного мистецтва немислимий без адекватного рівня розвитку її загальнонаукового, зокрема психологічного компонента. Це обумовлено значенням психології як теоретичного і практичного фундаменту загальної та музичної педагогіки та приватних методик викладання. К. Ушинський з цього приводу писав: «Ми не говоримо педагогам – робіть так чи інакше, але говоримо їм: вивчайте закони тих психічних явищ, якими ви хочете керувати, і робіть, порівнюючи з цими законами і тими обставинами, в яких ви хочете їх прикласти» [96, с. 55].

Сутність поняття методологічної культури вчителя музичного мистецтва пов'язано з розумінням сутності його музичної та вокальної культури.

Музична культура, специфічний мистецький феномен, який розкривається від її творців до слухачів, вона може бути не лише створеною, а й виконаною (у нашому випадку, вокалістом), це мистецтво втілює неповторну творчу інтерпретацію виконуваного твору. Найвища цінність музичної культури – це класична музика та народне мистецтво [59].

У музичній естетиці поняття музичної культури формується таким чином: музична культура суспільства – це поєднання музики і її соціального функціонування [112]. Це складна система, у яку входять [112, с. 62]:

- музичні цінності, створені або збережені у даному суспільстві;
- усі види музичної діяльності: створення, збереження, розповсюдження, сприйняття і використання музичних цінностей;

– усі суб'єкти такого роду діяльності разом із їх значеннями, уміннями і навичками.

Під музичною культурою особистості дослідники переважно розуміють любов до музики і особливе відчуття її засобів виразності, що спонукає сприймати її емоційно, уміння чути музику як змістовне мистецтво, здатність відчувати внутрішній зв'язок між характером музики та характером виконання [27, с. 67–76]. Однак чіткий поділ понять музика і музична культура провів О. Дубасенюк базуючись на працях багатьох науковців, зокрема Р. Грубера. Він зазначав, що музична культура ширше поняття музики, бо в неї входять різноманітні прояви музики у її соціальному виявленні і площина її впливу, тобто – уся сфера музикування, все поле музичної практики [40, с. 7].

На основі аналізу наукових джерел ми визначили, що музична культура представляє собою єдність музики та її соціального функціонування. Це – складна система, до якої входять : музичні цінності, види діяльності щодо музичних цінностей тощо [94, 22–24]. У свою чергу, музична культура виступає як підсистема стосовно систем більш високих рівнів : художньої культури суспільства, його духовної культури і, нарешті, культури в цілому [46, с. 84].

Поняття музична культура має досить широкий сутнісний спектр. Його зміст включає [104, с. 216–217]:

- а) морально-естетичних почуттів і переконань, музичних смаків та потреб;
- б) компетентностей, без яких неможливе засвоєння музичного мистецтва;
- в) музично-творчих здібностей, які визначають успіх музичної діяльності.

Центральне місце у музичній культурі займають накопичені суспільством цінності мистецтва, а музична культура особистості характеризується тим, у якій мірі людина їх засвоїла. Такий підхід до розуміння музичної культури особистості важливий для музичної педагогіки: він дозволяє, виявити своєрідний зміст музичної культури, форми її виявлення та сферу впливу на людину.

Вирізнення вокальної культури, однієї із найважливіших складових професійної культури вчителя музичного мистецтва, зумовлене специфікою його вокально-педагогічної діяльності, яка спрямована на формування

особистості, здатної у майбутньому відтворювати й збагачувати культуру суспільства.

Слід зазначити, що поняття вокальна культура майбутніх учителів музичного мистецтва як системне явище доки було неодноразово предметом спеціального дослідження. Часткові визначення стосовно вокальної культури надано у довідкових виданнях, наприклад, у Музичному енциклопедичному словнику О. Шаповалової (вокальна музика) [107, с. 124]; Словник музичних термінів Ю. Юцевича (вокальна педагогіка, вокальне мистецтво) [114, с. 31–33]; Музична енциклопедія Ю. Келдиша (вокальне мистецтво) [63, с. 830] переконують у недостатній його конкретизації. Тобто, формулювання понять вокальна культура та вокальна культура майбутніх учителів музичного мистецтва у науковій літературі не має чіткого визначеного змісту, хоча словосполучення «вокальна культура» часто використовується у різних контекстах, зокрема, як вокальна культура певного історичного періоду.

Т. Ткаченко визначає вокально-звукову культуру вчителя музичного мистецтва «як динамічне системне особистісне утворення, яке включає педагогічні цінності, спеціальні компетенції і способи творчої самореалізації педагога в професійній діяльності і спілкуванні [91].

Вокальна культура вчителя музичного мистецтва – це є здобута та сприйнята особистістю сукупність професійно значущих компетенцій, які за рахунок власних індивідуально-особистісних якостей і вокально технологічних досягнень забезпечують учителям музичного мистецтва ефективно самовдосконалення і перспективи творчої навчально-виховної та виконавської діяльності із учнями вищого навчального закладу [103, с. 53–57].

Формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва і формування їх методологічної культури у вокальному класі взаємопов'язано, оскільки базується на опануванні студентами вокальної методології.

Тож, у нашому дослідженні дефініція «методологічна культура» потребує розгляду поняття «методологія». У словниковій літературі методологія

розглядається як вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу, його філософська, теоретична основа.

Методологія (від грец. *methodos* – спосіб, метод і *logos* – наука, знання) – учення про правила мислення в процесі створення теорії науки. Питання методології досить складне, оскільки саме це поняття тлумачать по-різному. Багато зарубіжних наукових шкіл не розмежовують методологію і методи дослідження. У вітчизняній науковій традиції методологію розглядають як учення про науковий метод пізнання або як систему наукових принципів, на яких ґрунтується дослідження і вибір сукупності пізнавальних способів, методів і прийомів. Найчастіше методологію розглядають: як теорію методів дослідження, створення концепцій; систему знань про теорію науки або про систему методів дослідження. Методику розуміють як сукупність прийомів дослідження, що включає техніку і різноманітні операції з фактичним матеріалом [99].

У дослідженнях сучасних вчених (філософи, психологи, педагоги) методологію тлумачать як вчення про систему методів наукового пізнання, вчення про застосування принципів, категорій, законів діалектики і науки до процесу пізнання і практики на користь здобуття нових знань. Методика наукового пізнання виражає певну послідовність вирішення конкретного наукового й практичного завдання, сукупність, правила й порядок застосування використовуваних методів [101, с. 476–480].

У сучасному розумінні методологія – це тип раціонально-рефлексивної свідомості, спрямований на вивчення, удосконалення і конструювання методів. Поняття «методологія» має два основних значення: по-перше, це – система певних правил, принципів і операцій, що застосовуються у тій чи іншій сфері діяльності (в науці, політиці, мистецтві тощо); по – друге, це – вчення про цю систему, загальна теорія метода. Метод – систематизована сукупність кроків, які потрібно здійснити для виконання певної задачі, досягнення мети. Отже, метод є однією із ключовою складовою методології, оскільки за її допомогою знаходиться проблема, а вже тоді шукають метод для вирішення [103].

Методологія виникає в результаті осмислення науково-пізнавальної діяльності. Вона покликана відповісти на питання про правильні способи наукового дослідження з метою доказового досягнення істини. Вона представляє інтерес, перш за все, для самої науки. Це, мабуть, найскладніша галузь наукового знання [102, 157–161].

У Новітній філософській енциклопедії методологія трактується як система принципів і способів організації й побудови теоретичної й практичної діяльності, а також вчення про цю систему [65, с. 553]. В енциклопедії В. Швирьов вказує, що методологія – тип раціонально-рефлексивної свідомості, тобто специфічний спосіб відображення об'єктивної дійсності, спрямований на вивчення, удосконалення й конструювання методів у різних сферах духовної й практичної діяльності [65, с. 553].

Отже здійснивши аналітичний огляд дотичних за значенням понять до ключового поняття нашого дослідження, розглянемо сутність поняття «методологічна культура вчителя музичного мистецтва».

Поняття «*методологічна культура*» лише досить недавно стало вживатися до сфери професійної діяльності вчителя. Довгий час вжалося, що цей феномен може бути розглянутий лише в контексті професійної культури вченого, дослідника чи фахівця в галузі методології науки. Однією з головних причин такого явного звуження сфери методологічної культури було ототожнення методології й філософії, відповідно філософської й методологічної культури в радянські часи. І якщо діяльність ученого чи дослідника могла бути описана ще з гносеологічних позицій, то в зміст поняття, що досить близько підходить до «методологічної культури педагога», вносилося суто ідеологічне підґрунтя, а конкретно – ступінь оволодіння суб'єктом марксистсько-ленінською філософією. Головним критерієм методологічної культури вченого-дослідника й педагога-практика було знання основних положень діалектичного матеріалізму, уміння їх використовувати в процесі пізнавальної діяльності. Постійна увага приділялася формуванню так званої «світоглядної культури». На заняттях методологічних семінарів розглядалася методологічна роль положень

марксистсько-ленінської теорії, прийоми й способи їхнього застосування в пізнавальній діяльності [81].

В розумінні Н. Боритко методологічна культура є характеристикою дослідницької діяльності. Вчений виділяє в ній такі аспекти, як наявність у дослідника ціннісних орієнтирів, системи зразків дослідницьких дій (методів, прийомів), усвідомлення приналежності до певного дослідницького співтовариства [21, с. 80–81]. Методологічну культуру педагога-дослідника Л. Шипіліна визначає як «особливу форму діяльності педагогічної свідомості, живу, пережиту, переосмислену, обрану, побудовану самим педагогом методологію особистісно-професійної самозміни» [111, с. 14].

Г. Валєєв в поняття методологічної культури педагога-дослідника вкладає: культуру мислення, засновану на методологічних знаннях, уміннях, навичках, здатність до рефлексії, наукового обґрунтування, критичного осмислення і творчого застосування певних концепцій, форм і методів пізнання, управління і конструювання [25].

В. Краєвський стверджує, що, головним чином, цілісна методологічна культура сприятиме педагогу відрізнити справжню науку від імітації, новаторство від прожектерства [53, с. 11–17]. Зокрема до змісту методологічної культури він відносить знання, досвід творчої діяльності, досвід емоційно-ціннісного ставлення. Він вважає, що, педагог, який володіє методологічною культурою, повинен знати методологію педагогіки й уміти застосовувати її у процесі розв'язання педагогічних ситуацій. Складовими методологічної культури при цьому визначаються: методологічні знання філософського, загальнонаукового, конкретно-наукового й технологічного рівнів; здатність до проектування й організації навчально-виховного процесу: усвідомлення, формулювання й творче вирішення педагогічних задач, методична рефлексія [52].

Е. Бережнова визначає в якості головних ознак методологічної культури вчителя: навички проектування педагогічного процесу; вміння усвідомлювати, формулювати і творчо вирішувати завдання; здатність до здійснення методичної

рефлексії; потреба в наукових педагогічних знаннях [14]. Є. Бондаревська під методологічною культурою вчителя розуміє особливу форму діяльності педагогічної свідомості, побудови самим педагогом методології особистісно-професійного саморозвитку [20, с. 112].

Отже, методологічні знання, уміння й навички методологічного аналізу педагогічного процесу та власної професійної діяльності, здатність до організації науково-дослідницької роботи є важливими показниками методологічної культури вчителя. Загалом треба погодитися з А. Ходусовим [99], який розрізняє внутрішньо-структурний та зовнішньо-структурний вияви методологічної культури, які в сукупності забезпечують цілісне уявлення про структуру досліджуваної категорії.

Підсумовуючи зазначимо, що в сучасній педагогічній думці методологічна культура вчителя розглядається, як:

– багатогранне й поліфункціональне філософсько-антропологічне й педагогічне явище, яке характеризує культуру мислення, специфічну до сфери освіти, засновану на методологічних знаннях, уміннях, навичках, здатності до рефлексії, науковому обґрунтуванні, критичному осмисленні й творчому застосуванні певних концепцій, форм і методів пізнання, управлінні й конструюванні педагогічної теорії і практики з метою вирішення професійно-педагогічних проблем та осмислення власного педагогічного досвіду (О. Лаврентьєва) [56, с. 170–185];

– механізм, який зберігає людину в даному смисловому полі. Без методологічної культури людина випадає з цього смислового поля із-за різних перешкод, що виникають в ході її діяльності. Звідси не всі методологічні установки потрапляють в розряд культурних, а тільки ті, які показали свою ефективність у практиці їх застосування, яким віддається перевага (П. Кабанов) [47, с. 15–17].

В. Краєвський стверджує, що, педагог, який володіє методологічною культурою, повинен знати методологію педагогіки й уміти застосовувати її у процесі розв'язання педагогічних ситуацій [52].

У професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва формування методологічної культури вчителя є проблемою нагальною і актуальною тому, що сучасний вчитель повинен вміти здійснювати дослідницьку діяльність, яка буде підвищувати його науково-професійний рівень і забезпечить більш якісний результат його праці [55].

Зміст методологічної культури майбутнього вчителя-музиканта за Е. Абдуліним, повинен включати [1]:

- зацікавлене ставлення до методології педагогіки музичної освіти, розуміння її цінності для практичної діяльності та особистості вчителя;
- здобуті професійно-зорієнтовані методологічні знання;
- засвоєні методи дослідницької музично-педагогічної діяльності та їх творче застосування в методологічному аналізі літератури й практичній навчально-дослідницькій музично-педагогічній діяльності.

Специфіка формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі полягає в тому, що у майбутніх педагогів – музикантів повинні бути сформовані науково-дослідницькі компетенції та цінності в сфері методології вокального виконавства та вокальної педагогіки.

Нам близька думка О. Олексюк, що: «методологічна культура педагога-музиканта-дослідника і вчителя музики є різним. Якщо перший має відкривати нові знання, «виробляти» їх, то завдання вчителя музики полягає насамперед у грамотному, творчому впровадженні їх у практику. І тоді на перший план виходить: педагогічна рефлексія, звернена до учня, до змісту і процесу музичної освіти, до власної професійної діяльності; усвідомлення, формулювання та творче вирішення музично-педагогічних завдань, проектування і конструювання музичного навчально-виховного процесу. Все це вимагає цілеспрямованої професійно-орієнтованої методологічної підготовки» [69].

У нашому дослідженні методологічна культура вчителя музичного мистецтва розглядається у процесі формування, що потребує нашого визначення. У довідковій літературі поняття «формування» визначається як «дія

за значенням формувати і формуватися; виробляти в кому-небудь певні якості, риси характеру; надавати чому-небудь завершеності, визначеності; створювати, надаючи якоїсь структури, організації, форми; організовувати, створювати що-небудь» [24, с. 139].

Поняття «формування» у педагогічному значенні – це «процес цілеспрямованого педагогічного впливу на того, хто навчається з метою розвитку у нього певних якостей особистості – світогляду, знань, навичок, уваги, ціннісних орієнтацій» [66, с. 242].

О. Аніщенко «формування людини» тлумачить як «складний процес становлення людини як особистості, який відбувається в результаті розвитку й виховання; цілеспрямований процес соціалізації особистості, що характеризується завершеністю». Однак дослідниця наголошує, що завершеність цього процесу умовна [6, с. 97].

Таким чином, здійснений нами аналіз наукової літератури дав змогу сформувати понятійно-термінологічний апарат дослідження проблеми формування методологічної культури вчителя музичного мистецтва у вокальному класі та визначити сутність базового поняття дослідження – «методологічна культура вчителя музичного мистецтва». Ми вважаємо, що специфіка методологічної культури вчителя музичного мистецтва відображена в її спрямованості на дослідження процесів творення та утвердження цінностей музичної культури, розвиток особистісних науково-дослідницьких компетенцій вчителя музичного мистецтва в сфері музичної культури. Одночасно, методологічна культура є елементом усіх сутнісних систем, як загальна культура і культура особистості, професійна культура, педагогічна культура, музична культура, вокальна культура, методологія.

Отже, ми розглядаємо *методологічну культуру майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі як динамічне системне особистісне утворення, яке включає спеціальні науково-дослідницькі компетенції, цінності в сфері методології вокального виконавства та вокальної педагогіки та способи*

творчої самореалізації вчителя музичного мистецтва в методологічній діяльності.

1.2. Методологічні підходи та принципи дослідження проблеми формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва

Реалізація сучасних методологічних підходів у мистецько–педагогічному дослідженні передбачає встановлення загальних педагогічних закономірностей як підґрунтя наукового пошуку, встановлення світоглядних наукових позицій (філософських, біологічних, психологічних, педагогічних, мистецтвознавчих ідей педагогічного дослідження та їх впливу на отримані результати й висновки). Нормативна сторона методології пов'язана з вивченням доцільних концептуальних підходів та принципів дослідження формування методологічної культури вчителя музичного мистецтва з дослідженням системи загальних і конкретно наукових методів і прийомів.

Методологічний рівень педагогічного дослідження ґрунтується на провідній ідеї, що на базі теоретичних досліджень формуються загальні принципи і наукові методи дослідження мистецько-педагогічних явищ, будується наукова теорія і технологія освітнього процесу. Дослідження цього рівня називають фундаментальними. Вважаємо, що формування методологічної культури вчителя музичного мистецтва повинна ґрунтуватися на загальних принципах методологічного дослідження: об'єктивності і зумовленості педагогічних явищ; цілісним підходом до вивчення мистецько-педагогічних явищ і процесів; вивченні явища у взаємозв'язку і взаємодії з іншими явищами; вивченні процесу формування методологічної культури вчителя музичного мистецтва у вокальному класі в його розвитку.

Для дослідження процесу формування методологічної культури вчителя музичного мистецтва ми вважаємо доцільним реалізацію таких *методологічних*

підходів, як: системного, особистісно зорієнтованого, компетентнісного, культурологічного, аксіологічного.

Зазначимо, що «підхід» у науковій літературі визначається як методологічний засіб, який передбачає методологічну основу дослідження.

Системний підхід почав застосовуватися в 60-ті роки ХХ ст. західними вченими, які розробляли стратегії досліджень у галузі педагогіки (І. Блауберг, Р. Андертон, Дж. Майлсон, М. Нейл, Н. Сільверн, С. Фагел, А. Холл та ін.). Так, І. Блауберг зазначав, що системний підхід в навчанні є особливим методом дослідження, що застосовується для знаходження ефективних способів вивчення, планування та організації педагогічних ситуацій на практиці. Нами системний підхід розглядається як підготовка вчителя музичного мистецтва до наукової діяльності, у якій усі компоненти взаємозв'язані й взаємозалежні [22].

Такий підхід передбачає погляд, що відносно самостійні компоненти системи підготовки розглядаються не ізольовано, а в їх взаємозв'язку. За наших часів багато вчених розуміють системний підхід як перспективний напрям розвитку наукового пізнання об'єктів зі складною природою [15]. Більшість науковців підкреслюють його належність до методологічного знання, а саме, знання, що відносять до рівня загальнонаукових принципів дослідження. Так під системою маємо розуміти множину взаємопов'язаних елементів цілісного утворення. Мова йде не тільки про зростання питомої ваги досліджень у галузі педагогіки, де педагогічні явища й процеси розглядаються як системні об'єкти, але й про перебудову на системних засадах безпосередньо педагогічної теорії. Саме тому, у працях науковців усе частіше зустрічається думка про доцільність розгляду предмета педагогіки в контексті системного підходу. Учені розглядають педагогічну систему як цілісну єдність, утворену множиною взаємопов'язаних елементів з метою цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість [106, с. 119]. На наш погляд, здійснення педагогічного впливу на засадах системного підходу сприяє значному підвищенню його ефективності. Тому системний підхід був методологічною основою нашого дослідження на всіх його етапах. Наша концепція і модель підготовки вчителя оснований на цьому

підході. Він дозволяє виявляти загальні системні властивості та якісні характеристики окремих елементів.

Таким чином, системний підхід – це важливий методологічний засіб наукового пізнання майбутнього вчителя музичного мистецтва у вокальному класі. Він дає змогу здійснити поділ наукових досліджень в галузі вокального мистецтва на частини або елементи, визначити способи організації окремих частин (елементів) системи в єдине ціле, взаємо підпорядкувати елементи системи і їх взаємодію. Він реалізує на практиці принцип цілісного розгляду явищ у взаємозв'язку. Згідно з цим підходом навчання вокальному мистецтву досліджується як цілісна система, компонентами якої є мета, зміст, методи, засоби, форми і результати навчання. Застосування системного підходу передбачає проведення системного аналізу у вокальній підготовці майбутніх учителів-музикантів [22].

Основи *особистісно зорієнтованого підходу* розкрито в працях таких вчених: І. Бех [17], Є. Бондаревська [20], О. Дубасенюк [40] та інші. Особистісно зорієнтований підхід це цілеспрямований, планомірний, безперервний, спеціально організований педагогічний процес, спрямований на розвиток і саморозвиток учня, становлення його як особистості з урахуванням індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей [17, с. 16–17].

Не зважаючи на різне трактування поняття «особистість», а в психолого-педагогічній літературі розроблено понад 70 теорій особистості, особистісний підхід вимагає визнання особистості як продукту суспільного розвитку, носія культури, унікальності, інтелектуальної, моральної свободи. Такий підхід покладено в основу експериментальної перевірки нашої моделі, окреслення перспектив дослідження [3].

Оскільки педагогіка мистецької освіти спирається на максимальне індивідуальне самовираження особистості, таким провідним підходом для нашого дослідження є особистісно зорієнтований. Вихідні положення означеного підходу, сформульовані І. Якиманською набули актуальності у нашому дослідженні, а саме, що [116]:

1) особистісно зорієнтоване навчання має забезпечувати розвиток і саморозвиток особистості студента як суб'єкта пізнавальної та предметної діяльності;

2) має забезпечувати кожному студентові (спираючись на його здібності, нахили, інтереси, ціннісні орієнтації та суб'єктивний досвід) можливість реалізувати себе в різних видах діяльності, в нашому випадку в вокальному мистецтві;

3) зміст освіти, її засоби й методи організуються так, щоб студент міг вибирати предметний матеріал, його вид та форму;

4) освіченість як сукупність знань, умінь, індивідуальних здібностей є найважливішим засобом становлення духовних та інтелектуальних якостей студента і має бути основною метою сучасної освіти;

5) освіченість формує індивідуальне сприйняття світу, можливості його творчого вдосконалення, широке використання суб'єктивного досвіду в інтерпретації та оцінці фактів, явищ, подій навколишньої дійсності на основі особистісно значущих цінностей і внутрішніх настанов;

6) найважливішими чинниками особистісно зорієнтованого навчального процесу є ті, що розвивають індивідуальність студента, створюють умови для його саморозвитку та самовираження;

7) особистісно зорієнтоване навчання будується на принципі варіативності.

Процес здобуття освіти в сфері вокального мистецтва є особистісно зорієнтованим, де центральною фігурою є особистість студента, а роль викладача полягає у формуванні студента як співака та як вокального педагога. На заняттях з вокального класу здійснюється підбір індивідуальних методів роботи зі студентом, репертуару необхідного для розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва.

Компетентнісний підхід в системі вищої освіти є предметом наукового дослідження багатьох вітчизняних науковців (І. Драча, І. Бабин, П. Бачинського, Н. Бібик, Г. Гавришак, І. Гудзик, Н. Дворнікової, Я. Кодлюк, О. Локшиної,

С. Ніколаєнко, О. Овчарук, Л. Пильгун, О. Пометун, І. Родигіна, К. Савченко, О. Садівник, Л. Сень, С. Сисоєвої, О. Ситник, Т. Смагіної, Г. Терещук, С. Трубачевої, Н. Фоменко та інш.). освітніми цілями в яких визначаються важливі компетентності, на формування сучасної підготовки вчителя.

Компетентнісний підхід, як новий концептуальний орієнтир, викликає немалий інтерес міжнародної педагогічної спільноти. Так, одним із провідних напрямів діяльності міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Ради Європи, Організації європейського співробітництва та розвитку, Міжнародного департаменту стандартів), які опікуються проблемами розвитку міжнародної освіти, є виконання ряду ініціатив, спрямованих на науково-методичне, організаційне та моніторингове забезпечення процесу підготовки міжнародних фахівців на засадах компетентнісного підходу. У міжнародному освітньому просторі вже впроваджені й успішно реалізуються на практиці форми, які дозволяють втілити в професійну освіту основні ідеї компетентнісного підходу. Складовими процесу підготовки вчителів з компетентнісним підходом визнаються особистісні компетенції – подолання проблем і стресів, толерантність, комунікативність, ініціативність, нестандартність, аргументованість, і фахові компетенції, притаманні підготовці саме вчителя іноземної мови [50].

В Україні компетентнісний підхід упроваджується в освітню практику з певними труднощами. Проте вже сьогодні можна відзначити впровадження в підготовку вчителів навчальних матеріалів для формування в студентів загальноприйнятих компетентностей, зокрема, вміння працювати в команді, вирішувати життєві й наукові проблеми, розробляти проекти, креативно мислити, брати по черзі на себе роль лідера тощо. Підготовка студентів з компетентнісним підходом організовується за допомогою методу проектів, рольових ігор, роботи в групах, дискусій, мозкової атаки тощо [76].

На нашу думку, реалізація основних положень компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі дозволяє визначити методологічні компетенції вчителя музичного

мистецтва. Так що в аналізі методологічної професійної освіти ми спиралися на основні положення компетентнісного підходу.

Керуючись тим, що освіта сьогодні розглядається як невід'ємна складова культури, як система і процес культури творення, спрямований на формування та розвиток особистості, ми досліджуємо культуру вчителя з позиції культурологічного підходу.

Сутність *культурологічного підходу* розкрив такий вітчизняний науковець, як К. Ушинський [96]. Сьогодні проблема культурологічного підходу та культури вчителя знайшла глибоке теоретичне висвітлення в працях І. Беха [17], І. Зязюна [44], В. Огнев'юка [68], Г. Сотської [86].

Вважаємо, що вищезгаданий підхід лежить в основі принципу культуровідповідності, А. Дістервега, який акцентує увагу на необхідності формувати людину відповідно до вимог середовища й часу, суспільно-історичних умов, враховуючи надбання культури й науки [37].

Культурологічний підхід передбачає розкриття змісту освіти не в поняттях «знання» і «вміння», а в поняттях «культура»: «професійна культура», «педагогічна культура», «інтелектуальна культура», «моральна культура» тощо. Особливо це актуально сьогодні, коли освіта розглядається як невід'ємна складова культуротворчого процесу, як культуропровідна система, спрямована на розвиток особистості [96]. Як зазначає І. Княжева, людина не лише розвивається в процесі засвоєння культури, а й поповнює її, вдосконалює. Тому погоджуємося з науковцем, що в результаті засвоєння культурних цінностей відбувається становлення людини як особистості [48, с. 47].

Культурологічний підхід у процесі формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі спрямований на забезпечення їхньої готовності до вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності на культурологічних засадах, усвідомлення себе як носіїв культури, наділених бажаннями та здатністю виховувати і школярів як носив та творців культури. Такий підхід вимагає здійснення впливу на формування духовного світу студентів, їх методологічної культури через розуміння взаємодії

вокального мистецтва з різними видами мистецтва (переважно музичного). Якщо метою навчальної роботи є засвоєння, повторення, закріплення матеріалу, то для методологічної діяльності характерно віднайти, дослідити, оцінити, висловити своє ставлення.

Культурологічна вокальна діяльність майбутніх учителів музики щодо вокального мистецтва та вокальної педагогіки може здійснюватися як в аудиторній, так і в поза аудиторній діяльності в процесі різноманітних форм через співпрацю з закладами культури та залучення митців різних видів мистецтва тощо. Однак для поглиблення культурологічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва важливо знаходити шляхи інтеграційних зв'язків між усіма навчальними дисциплінами, виокремлювати можливості акцентування саме на культурологічно-ціннісному її аспекті. Саме тому він, у нашому дослідженні тісно переплітається з аксіологічним.

Аксіологічний підхід (від грец. *ахіа* – цінність і *logos* – учення – філософське вчення про природу цінностей, їх місце в реальності; про структуру ціннісного світу) розглядається як методологічна основа нової філософії освіти, оскільки переносити суб'єкти освітнього процесу у світ цінностей і орієнтує їх у виборі особистісно-значущої системи ціннісних орієнтації. Аналіз наукової літератури засвідчив, що вперше термін «аксіологія» використав М. Верб, щоб виокремити галузь філософії, яка досліджує ціннісні орієнтації [28, с. 37]. Тому це поняття в науковій літературі розглядають як категорію цінностей.

Теоретичні засади проблеми цінностей у сфері освіти досліджено в наукових працях І. Беха [17], І. Зязюна [44], В. Огнев'юка [68] та ін.

Аксіологічний підхід притаманний гуманістичній педагогіці, згідно з якою людина розглядається як найвища цінність суспільства і самоціль суспільного розвитку. Психолого-педагогічний аспект аксіології як науки про цінності спрямований на вивчення взаємовідношення цінностей і людини, дослідження особистісних новоутворень, в яких спостерігається зближення понять цінності та смислу. Ці новоутворення окреслюються в термінах «ставлення», «установка», «спрямованість», «життєва позиція», «ціннісні орієнтації» та ін. [80, с. 28].

У педагогічній науці вищезазначений підхід застосовується для визначення змісту цінностей як регулятора й орієнтира загальної та професійної освіти, оскільки цінності визначають форми діяльності та поведінки педагога, осмислюючи їх, можна спрогнозувати розвиток особистості в процесі професійного становлення [48, с. 60].

Н. Ткачова стверджує, що «аксіологічний підхід дає можливість зробити об'єктивний аналіз провідних тенденцій розвитку сучасного суспільства й у світлі цього переосмислити першочергові для сьогоднішньої школи педагогічні завдання, визначити головні для неї ціннісні пріоритети». Автор наголошує на тому, що цей підхід сприяє формуванню в кожній особистості соціально значущих потреб, їх узгодженню з інтересами всього суспільства [92, с. 5].

Застосування згаданого вище підходу в науковому дослідженні дає змогу охарактеризувати об'єкт дослідження як соціокультурний й особистісний феномен, простежити його генезу, теперішнє і майбутнє, з'ясувати тенденції та перспективи такого руху і, найголовніше, – визначити його особистісну й суспільну цінність [95, с. 270–278].

Відповідно до аксіологічного підходу, визначаючи компоненти методологічної культури вчителя музичного мистецтва у вокальному класі, нами було запропоновано введення ціннісно-мотиваційного компонента, в структуру методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Методологічні підходи до розв'язання проблеми підготовки вчителів дали нам можливість визначити *принципи* формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

Отже, одним із вихідних моментів у розкритті змісту будь-якої науки або освітнього процесу є аналіз її принципів. У філософському плані поняття «принцип» означає фундаментальні положення, первісне начало, найсуттєвішу основу певної концепції або теорії.

За основу дослідження нами використана класифікація принципів Овчаренко Н. А. – професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності [67, с. 113–115]:

– принцип урізноманітненості видів і форм вокально-педагогічної діяльності, який є провідним, і ґрунтується на вимогах сучасного суспільства, спрямованих на формування конкурентоспроможного фахівця, здатного до виконання широкого спектру вокально-педагогічних функцій на місці роботи;

– принцип культурологізації та аксіологізації, який полягає у тому, що зміст, форми, методи та засоби професійної підготовки до вокально-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва повинні ґрунтуватися на культурологічних та аксіологічних засадах, і базується на формуванні знань, вмінь, навичок і здатності прищеплювати цінності вокальної культури в учнів;

– принцип психофізіологічної зумовленості, який відображає зумовленість ефективності вокально-педагогічного навчання, виховання і розвитку психофізіологічними можливостями студентів;

– принцип семіотичної спрямованості та інтерпретації тексту музичного твору, доцільність використання якого полягає в формуванні у майбутніх учителів музичного мистецтва теоретично–мистецтвознавських знань та практичних умінь системного аналізу музичної мови твору, інтерпретації тексту та поетапного осягнення його смислу;

– принцип творчого виконавства, він передбачає спрямування навчально-виховного процесу на розвиток вокальних здібностей майбутнього фахівця, здатного не тільки на досконале вокально-технічне, а і на художньо-образне творче виконання;

– принцип удосконалення педагогічного практичного досвіду, суть якого полягає у врахуванні в змісті професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності необхідності опанування практичного педагогічного досвіду та його вдосконалення.

Проаналізувавши ці принципи, ми пропонуємо принципи, які на нашу думку, є вимогами щодо формування методологічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у вокальному класі, це: *принцип науковості, принцип фундаменталізму, принцип мобільності, принцип доступності, принцип*

традиційності та інноваційності, та принцип культуровідповідності.

Розглянемо кожний принцип детальніше:

Принцип науковості – його сутність полягає в тому, щоб майбутній вчитель мистецтва вмів вірно використовувати наукові досягнення в сфері вокального виконавства та вокальної педагогіки та проводити науково-пошукову роботу з аналізом і виокремленням головних моментів у вокальному класі. Реалізація цього принципу передбачає вивчення системи важливих наукових положень і використання різних наукових методів у роботі зі студентами над вокальною технікою та вокальними творами.

Принцип фундаменталізму – сутність якого полягає у фундаментальності вокальних знань, вмінь, навичок майбутнього вчителя музичного мистецтва в сфері вокального виконавства та вокальної педагогіки. Основними ознаками фундаментальних знань є забезпечення цілісності сприйняття наукової картини з дисципліни, розкриття її суті і змісту.

Принцип доступності – сутність якого є вимогою щодо успішності та ефективності вокального навчання, що визначається відповідністю між віковими особливостями студентів, їх психо-фізіологічними та вокальними можливостями, а також – методами і формами роботи вчителя музичного мистецтва у вокальному класі. Реалізація цього принципу передбачає дотримання правил: від простого – до складного, від відомого – до не відомого, а також врахування рівня вокального розвитку студентів, їх індивідуальних вокальних особливостей, що є найважливішими критеріями, якими повинен керуватися майбутній вчитель у виборі вокального репертуару для студентів.

Принцип мобільності – сутність його полягає в орієнтації в знаннях з вокального мистецтва, вміння застосовувати при необхідності свої знання в сфері музичного мистецтва. Реалізація цього процесу відбувається під час формування мобільного вчителя музичного мистецтва у вокальному класі і передбачає організацію певного «поля можливостей», освітньо-виховного середовища, життєдіяльності, що орієнтують майбутнього вчителя на

різноплановість вибору самопрояву, статусного росту, професійного розвитку, швидкої орієнтації (адаптованості) у вокальній діяльності.

Принцип традиційності та інноваційності – його сутність полягає у дотриманні вокальних традицій в сфері вокального виконавства та вокальної педагогіки, методичної традиційної думки у сфері вокального мистецтва та пошуку сучасних інноваційних вокальних методик; застосуванні вмінь їх систематизувати і поєднувати в один традиційно-інноваційний метод для подальшої роботи зі студентами у вокальному класі.

Принцип культуровідповідності – сутність його полягає у специфіці формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва з опорою на методологію світової вокальної культури; нерозривному зв'язку методологічного навчання студентів з культурними надбаннями людства.

Таким чином, у процесі дослідження нами визначено методологічні підходи, які сприяють ефективності дослідженню проблеми формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, а саме системний підхід, особистісно зорієнтований підхід, компетентнісний підхід, культурологічний підхід, аксіологічний підхід.

У роботі ми дійшли до висновку, що основними вимогами до процесу формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі є наступні принципи: науковості, фундаменталізму, мобільності, доступності, традиційності та інноваційності, культуровідповідності.

Висновки до розділу 1

Здійснений нами аналіз наукової літератури дав змогу сформувати понятійно-термінологічний апарат дослідження проблеми формування методологічної культури вчителя музичного мистецтва у вокальному класі, де розглянули поняття: культура, культура особистості, професійна культура, педагогічна культура, музична культура, вокальна культура, методологія,

методологічна культура, формування, та визначили сутність базового поняття дослідження – «методологічна культура вчителя музичного мистецтва». Специфіка методологічної культури вчителя музичного мистецтва у вокальному класі відображена в її спрямованості на дослідження процесів творення та утвердження цінностей вокального мистецтва і вокальної педагогіки, розвиток особистісних науково-дослідницьких компетенцій вчителя музичного мистецтва в сфері вокальної культури. Одночасно, методологічна культура є елементом усіх сутнісних систем, як загальна культура і культура особистості, професійна культура, педагогічна культура, музична культура, вокальна культура, методологія. Ми розглядаємо *методологічну культуру майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі як динамічне системне особистісне утворення, яке включає спеціальні науково-дослідницькі компетенції, цінності в сфері методології вокального виконавства та вокальної педагогіки та способи творчої самореалізації вчителя музичного мистецтва в методологічній діяльності.*

У процесі дослідження нами визначено методологічні підходи, які сприяють ефективності дослідженню проблеми формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, а саме системний підхід, особистісно зорієнтований підхід, компетентнісний підхід, культурологічний підхід, аксіологічний підхід.

Аналітичне дослідження дало змогу виявити основні вимоги до процесу формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, якими є наступні принципи: науковості, фундаменталізму, мобільності, доступності, традиційності та інноваційності, культуровідповідності.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ВОКАЛЬНОМУ КЛАСІ

2.1. Структура методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва та критерії сформованості її компонентів

Методологічна культура вчителя є однією із найважливіших складових його професійної культури тому, що науково-дослідницька діяльність сприяє самовдосконаленню педагога упродовж його життя. Її ефективність формування залежить від доцільно обґрунтованих компонентів структури. Для визначення її компонентів розглянемо структуру професійної культури.

Аналіз наукових праць музикознавців та педагогів-музикантів Г. Падалки [71], О. Рудницької [84], Л. Хлебнікової [98], та ін., свідчить про те, що розвиток професійної культури майбутнього вчителя музики є багатограним суб'єктивним процесом, який формується з позицій цілісного професійного розвитку, сприяє акумулюванню системи спеціальних теоретичних знань студента-музиканта, набутих практичних умінь і його особистісних і фахових якостей.

Є. Бондаревська серед ознак професійної культури педагога виділяє гуманістичну позицію вчителя, здатність вирішувати проблеми з позиції учнів, психолого-педагогічну компетентність, розвинуте психолого-педагогічне мислення, предметно-методичну освіченість, досвід творчої діяльності та уміння її обґрунтувати, розробляти авторський проект, здатність до саморегуляції та саморозвитку, готовність до продуктивного спілкування тощо [20]. Дослідник В. Гриньов визначає *структурні компоненти професійної культури педагога* (цінності-цілі, цінності-мотиви, цінності-знання, технологічні цінності, цінності властивості, цінності-відношення), а також функціональні компоненти (пізнавальний, виховний, дидактично-професійний, комунікативний,

діагностико організаційний, нормативний, захисний) [34]. А. Барабанщиков пропонує такі *складові професійної культури* педагога, як педагогічна спрямованість особистості, психолого-педагогічна ерудиція та інтелігентність, моральна чистота, гармонія раціонального й емоційного, система професійних якостей, потреб у самовдосконаленні [13, с. 116].

Серед *складових професійної культури* саме вчителя музики Е. Абдулін виділяє музикальність, емпатійність, професійне мислення і самосвідомість, артистизм, креативність, особистісну професійну позицію [2]. У своєму дослідженні Т. Ткаченко вказує на гармонію структурних та функціональних компонентів. Серед *структурних компонентів професійної культури* вчителя музики автор виділяє мотиваційний, особистісний, когнітивний і діяльнісний [91].

О. Олексюк виділяє наступні елементи в *структурі музичної культури* педагога: теоретико-пізнавальна та вольова активність, наявність музично-естетичного тезаурусу, оцінно-критична здатність, музично-мовна здібність, здатність до творчої самореалізації в процесі естетичного аналізу, інтерпретування та імпровізації, сталий інтерес до художньо-творчої діяльності в учнівському колективі, прагнення до самовдосконалення, здатність до самоорганізації, саморегуляції дій, сформованість ціннісних орієнтацій, комунікативні здібності, емпатійність, високий ступінь сформованості дослідницької культури, розвинені музично-творчі здібності, творча спрямованість особистості [69, с. 165–171].

Професія майбутнього вчителя музичного мистецтва у вокальному класі пов'язана з практичною діяльністю, що передбачає опанування педагогом нових музичних творів та їх виконання, опрацювання з дітьми вокальних навичок. Тому важливо володіти не лише теоретичними знаннями і методологічними навичками, а й професійною культурою, щоб повноцінно передавати характер музики та її емоційний зміст, створювати музичні образи, збагачуючи їх звуковими барвами, відтінками тощо [23, с. 26–27].

Серед ключових проблем підготовки майбутнього вчителя мистецтва є формування вокальної культури. Саме вокальна культура є тим духовно-практичним надбанням, що забезпечує усвідомлення та використання кращих традицій вітчизняної та світової вокальної школи, впливає на зростання здатності майбутніх учителів до професійного володіння власним співацьким голосом та уміння вокального навчання учнів. Вокальна культура майбутнього вчителя музики є складним феноменом, що характеризується багаторівневою структурою. А. Шевченко до важливих компонентів *структури вокальної культури*, відносить [110, с. 77] :

- мотиваційно-ціннісний, який включає відповідні мотиви і аксіологічні орієнтири особистості, прагнення до досягнення емоційно-чуттєвого змісту вокальних творів;

- когнітивний, він складається з музично-естетичного тезаурусу, формування музичного мислення, пізнання та накопичення вокально-виконавських умінь та навичок;

- комунікативний, який містить здатність до самовираження у вокальному виконавстві, можливість передати враження та готовність до розкриття індивідуальних здібностей;

- діяльнісно-творчий, визначає міру творчої спрямованості особистості виконавця, активність у процесі пошукової діяльності, передбачає практичне втілення набутого музичного досвіду у власній інтерпретації.

Структура вокальної культури майбутнього вчителя мистецтва розглядається в багатьох наукових працях (И. Гарднер, Л. Кирилина, Г. Стулова), а також у дослідницьких статтях. Так, у статті Чжу Цзюньцяо представлена *структура вокальної культури* у таких положеннях, як [103] :

- як когнітивний, який визначається необхідною базою умінь і навичок в сфері оволодіння вокальною культурою і здатністю інтегрувати отримані знання в практичній виконавській діяльності;

- як мотиваційно-ціннісний, який висловлює інтерес студентів і їхнє захоплення вокально-виконавської діяльністю, націленість на пізнання пісенних

традицій національної та міжнародної вокальних шкіл і вокальне самовдосконалення;

– як творчо-виконавський, який виражає здатність до яскравого художньо-образного виконання вокальних творів, вміння донести створений образ до слухачької аудиторії, вміння адекватно оцінити набутий виконавський досвід.

Структура вокальної культури майбутнього вчителя мистецтва ґрунтується на методологічних засадах особистісного, культурологічного, творчо-діяльнісного підходів. Її ефективність залежить від комплексного формування всіх її структурних компонентів (мотиваційно-спрямованого, когнітивно-оцінювального, творчо-виконавського), і формується на основі традицій України, забезпечує духовний розвиток майбутнього вчителя мистецтва, розуміння важливості взаємовпливу культур різних народів в художньому розвитку особистості [103].

Як уже зазначалося, до найважливіших складових професійної культури вчителя музичного мистецтва науковці доцільно відносять методологічну культуру. Важливим питанням музичної педагогіки є визначення структурних компонентів різних видів культури вчителя музичного мистецтва (художньої, музичної, методологічної, інструментальної, хормейстерської, професійної вокальної). Методологічна культура вчителя, може бути представлена як складна ієрархічна система елементів у структурі професійно-педагогічної культури, що детермінує педагогічну діяльність, зумовлює її певний якісний рівень і характеризує ступінь розвитку самого педагога, ґрунтуючись на певному рівні культури мислення. Під культурою мислення розуміють певну дисципліну розуму, що ґрунтується на системі інтелектуальних здібностей: на здатності створювати судження, оперувати поняттями, проблемно, варіативно, конструктивно-перетворювально мислити, інтеріоризувати методологічні знання та вміння тощо [57, с. 126–133]. Культура мислення передбачає наявність знань про культуру вираження думки, про основи абстрактного мислення, зумовлює здатності «пізнаючи – доводити» та «доводячи – пізнавати», вміння

самостійно мислити та розмірковувати, зосереджувати думку на одному об'єкті й миттєво перемикатися на іншій; вона визначає цінність саморозвитку суб'єкта, його ставлення до наукового знання [101]. У специфічній педагогічній діяльності культура мислення засновується на методологічних знаннях, виходить з тих методологічних принципів, які визначають підхід учителя до побудови педагогічного процесу й аналізу його результатів на основі методологічної рефлексії.

Методологічна культура вчителя розглядається в працях багатьох вітчизняних науковців (В. Барабін, В. Перерва, С. Сибільов), які на основі дослідницької діяльності розробили структуру методологічної культури вчителя. Так, у пошуковій роботі Є. Бережневої *структура методологічної культури вчителя* включає [14]:

- ціннісну свідомість педагога-дослідника, що забезпечує інтеграцію раціонально-логічного та суб'єктивно-іраціонального аспектів в науковому пізнанні в вокальному мистецтві;
- компетентність педагога-дослідника, що полягає в продуктивному і методологічно адекватному визначенні вирішенні наукової проблеми з вокального мистецтва;
- наукове мислення, що полягає в усвідомленому ставленні до методологічних засобів і передумов наукової діяльності у вокальному мистецтві;
- персональний інтелектуальний стиль, що полягає у формуванні персонального стилю дослідницької діяльності, ефективності та якості вирішення наукової проблеми, формування методологічної культури вчителя мистецтва в цілому.

Ураховуючи різні підходи дослідників до питання про структурну організацію професійної діяльності (М. Гриньова, З. Єсарєва, Е. Зеєр, Т. Сущенко) та методологічної культури педагога (В. Загвязинський, В. Краєвський, В. Кушнір, В. Сластьонін та ін.), ми дійшли висновку, що важливими складовими її виступає взаємозв'язок наступних компонентів:

мотиваційного, інтелектуально-емоційного, діяльнісно-креативного, рефлексивного.

Активізація життєвотворчої мотивації майбутнього вчителя музики спрямує його професійну діяльність на особистісні смисли вчення, а не лише на обсяг знань; на актуалізацію індивідуальних здібностей, саморозвиток, самостійну навчальну діяльність, а не лише на уміння й навички; на педагогічну підтримку і турботу, співробітництво і творчу взаємодію вчителя та учнів, а не лише на педагогічні вимоги, на засвоєння необхідної навчальної інформації [79].

Важливим структурним компонентом вчителя музичного мистецтва є *мотиваційний компонент*, який передбачає наявність мети, мотивів, стабільного інтересу, потреби студентів до різновидів методологічної діяльності в процесі вокальної підготовки. Мотиваційна спрямованість майбутніх фахівців виражається в глибокому осмисленні емпіричного досвіду, що передбачає спроможність до поглиблення знань, виокремлення необхідних аспектів інноваційного навчання. Мотиваційний компонент підготовки майбутніх учителів музики забезпечує визначення та наповнення цілей вокальної діяльності студентів особистісним смислом, що сприяє усвідомленню ними професійнозначущої мети як особистісно прийнятих мотивів музично-педагогічної діяльності. Зазначений компонент проявляється в здатності фахівця приймати або віддаляти зовнішні та внутрішні спонукання як мотиви та потреби діяльності, об'єктувати власні мотиваційні утворення, обирати мотиви власної поведінки у потязі до самостійного науково-методичного пізнання, управляти власними мотиваційними тенденціями, здійснювати їх регулювання в спонуканні до творчого самовираження [79].

Доцільно зазначити, що мотиваційний компонент передбачає розвиток глибокого стабільного інтересу майбутніх учителів до музично-педагогічної діяльності, до мистецтва, до педагогічної роботи з дітьми, прагнення впровадження художніх цінностей в середовище підростаючого покоління, тощо. Так, на думку А. Реана, оптимальність мотиваційного комплексу педагога пов'язана з високою внутрішньою та зовнішньою позитивною мотивацією, а це

зумовлює активність педагога, котра мотивована власне змістом педагогічної діяльності, прагненням досягти позитивних результатів [78, с. 234–235].

Мотиваційний компонент – є потенціальним в діяльності майбутнього вчителя музики. При цьому враховано те, що в процесі підготовки важливим є не лише оволодіння майбутніми фахівцями системою професійно необхідних знань, умінь і навичок, але й розуміння того, що в педагогічній діяльності пріоритетним має бути принцип гуманізму. Адже найвищою цінністю є людське життя, і одне з першочергових завдань вчителя – створити умови життєдіяльності кожного учня з урахуванням його особливих потреб, запитів і побажань.

У зв'язку з цим В. Ягупов розглядає мотиваційну сферу майбутнього вчителя як системоутворювальний чинник його практичної роботи, психологічну основу становлення творчої особистості та як обов'язкову умову ефективного фахового навчання й майбутньої професійної діяльності [115, с. 82–85]. Узагальнюючи мотиви виконавської та педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики вчені підкреслюють, що виокремлюючи два напрямки: на професію (вчитель музики) й на предмет (музичне мистецтво), їх треба об'єднати необхідним загальним елементом – музичною творчістю. Адже в процесі формування підготовленості майбутніх учителів музики необхідне повне осмислення перспективи творчості, інтересу не лише до фахових дисциплін, а до всього процесу музичної творчості, бо виконавська та педагогічна орієнтація майбутнього фахівця має єдину мотивацію у сфері музичного мистецтва.

Отже, розвиток мотиваційної сфери майбутнього вчителя музики в контексті підготовки постає як проблема структурування, співвідношення та інтегрування цілей життєдіяльності та професійного саморозвитку. Стимулювання конкретизації та диференціації професійнозначущих цілей та мотивів, їх узагальнення в плані перспективного фахового самовдосконалення є взаємно доповнюючими цілями.

У структурі професійного інтересу майбутнього вчителя музики *інтелектуально–емоційний* компонент має велике значення: емоції сигналізують про наявність адекватних психологічних реакцій в процесі інтелектуально-дослідницької діяльності в сфері вокального виконавства та вокальної педагогіки. Огляд основних тенденцій вивчення емоційно-інтелектуального компонента вчителя дозволив узагальнити та систематизувати дослідження ролі емоцій в регуляції інтелектуальної діяльності (П. Анохіна, Л. Виготського, Р. Лазаруса, С. Рубінштейна, Г. Майера, О. Тихомирова, С. Шехтера та ін.). Показано, що результатом розвитку уявлень про природу когнітивних і афективних процесів, особливості їх взаємодії стало відкриття феномену емоційного інтелекту. Так, С. Рубінштейн дійшов висновку, що не тільки емоція перебуває у єдності і взаємозв'язку з інтелектом чи навпаки, а й «саме мислення як реальний психічний процес є єдністю інтелектуального та емоційного, а емоція – єдністю емоційного й інтелектуального» [83].

Інтелектуально-емоційний компонент визначає рівень інтелектуального розвитку, знань, інтересів, здібностей, для впровадження наукових досліджень, які завжди супроводжуються станом емоційної наукової творчості. Саме емоції є регулятором інтелектуальної діяльності вчителя мистецтва. Також інтелектуально-емоційний компонент передбачає наявність у майбутнього вчителя музичного мистецтва вміння знайти правильний стиль і тон взаємовідносин в системі «учитель–учень»; здатність відчувати емоційну обстановку уроку і впливати на неї; вміння за зовнішніми ознаками визначати емоційний стан учнів і керувати ним під час заняття; уміння за допомогою невербальних засобів спілкування адекватно виражати і передавати учням необхідні емоції, настрої [26, с. 92].

Холодний, статичний урок музичного мистецтва у вокальному класі не викликає емоційного переживання, без якого неможливе повноцінне сприймання музики. Сам викладач має передавати стан захоплення мистецтвом. Студент повинен використовувати арсенал засобів виразності: забарвлення голосу, його тембр, діапазон, мелодика, а також міміка, жести, рухи тіла, рук тощо.

Використання засобів акторської виразності сприяє кращому здійсненню виховного задуму, викликає інтерес, глибокі співпереживання. Цей компонент є дуже важливим в структурі методологічної культури вчителя музичного мистецтва.

Діяльнісно-креативний компонент передбачає сформованість умінь і навичок студентів, здатність структурувати, застосовувати практично наукові методи в процесі вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності.

Основна ідея діяльнісно-креативного компоненту у майбутнього вчителя музичного мистецтва пов'язана не тільки з самою вокальною діяльністю як такою, а з науковою діяльністю як засобом становлення та розвитку особистості у вокальному класі. Його метою є підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до креативної дослідницької діяльності на високопрофесійному рівні, поєднанням теоретичного й практичного компонентів вокальної підготовки з проекцією на майбутню продуктивну діяльність. Сутність діяльнісно-креативного компонента підготовки майбутніх учителів музики можна сформулювати таким чином: фахівець набуває вокально-виконавської та вокально-педагогічної майстерності в процесі творчої та наукової діяльності проектуючи її впродовж усього життя.

Проблема формування діяльнісно-креативного компоненту у майбутнього вчителя присвячені дослідження С. Гончаренка [32], Н. Павленко [70], І. Зязюна [44] та ін. Так, у Н. Павленко діяльнісно-креативний компонент у підготовці вчителя музичного мистецтва передбачає розвиток комунікативно-рефлексивних умінь та креативно-інтерактивної педагогічної майстерності студентів [70, с. 326–332].

Рефлексивний компонент підготовки майбутніх учителів музики зумовлений тим, що суб'єктам вокальної музичної діяльності мають бути властиві рефлексивні науково-професійні якості, адекватні загальноприйнятим загальнолюдським та професійним цінностям. Якщо розуміти рефлексію як осмислення людиною передумов, закономірностей і механізмів власної діяльності, соціального та індивідуального способу існування, то основною її

характеристикою є самоаналіз особистістю своєї життєвої програми, принципів світовідношення, цілей, цінностей, вимог, установок, прагнень, тощо [13, с. 158]. Адже рефлексія – це осмислення й переживання особистістю досвіду власної діяльності, усвідомлення себе в контексті соціального життя, в контексті способу існування. Під рефлексією розуміють самоаналіз й самоконтроль, інтроспекцію власної психіки, аналіз життєвих установок, цінностей, світоглядних установок тощо. Рефлексія виступає інструментом самопізнання [12, с. 158].

Г. Полякова розглядає рефлексивний компонент, як один із механізмів саморегуляції педагога, як здатність займатися самоаналізом, тобто здатність до критичного переосмислення власного досвіду [75, с. 4]. Л. Гапоненко вважає компонент важливим психологічним механізмом корекції професійної поведінки у проблемі підготовки сучасного вчителя в педагогічному спілкуванні [31, с. 14– 16]. Суттєвим є зауваження Р. Тур про те, що компонент функціонує як аналіз вчителем власного психічного стану, який спрямований на його професійне самовдосконалення, є ключовим моментом розвитку особистості [94, с. 22]. Таким чином, рефлексивний компонент – це усвідомлення вчителем себе самого як суб'єкта діяльності: своїх особливостей, здібностей, того, як його сприймають учні, батьки, колеги, адміністрація. Водночас це усвідомлення цілей та структури своєї діяльності, засобів її оптимізації.

Особлива цінність рефлексивного компоненту виявляється у пошуковій вокально-виконавській та вокально-педагогічній діяльності. Адже основу дослідницької вокальної діяльності складає спілкування з творами мистецтва, які є носіями емоційного досвіду людства тому емоційно-чуттєва сфера відіграє надзвичайно важливу роль у професійно-педагогічній діяльності майбутнього вчителя музики. Емоції, що супроводжують музично-педагогічну діяльність, є однією з головних детермінант її ефективності, забезпечуючи необхідне емоційне забарвлення музично-педагогічного процесу.

Доцільно зазначити, що рефлексивний компонент методологічної культури сприяє успішній виконавській діяльності. Через тембральне забарвлення, динамічні відтінки, артикуляцію, інтонаційні засоби, розкривається

почуттєвий світ виконавця. За допомогою гармонійної музичної мови, прояву артистизму виконавець передає емоційне переживання, викликане виконанням музичного твору, у процесі якого відбувається обмін емоціями й почуттями зі слухачем. А емоції, у свою чергу, спонукають до активних дій. Саме рефлексивний аспект в діяльності дозволяє більшості музикантам-педагогам отримувати гедоністичне задоволення в процесі виконання музичних творів, почуття радості, що, у свою чергу, викликає позитивні емоції, підвищує життєвий тонус вчителя музики, підсилює його енергію й продуктивність роботи.

Отже, рефлексивний компонент надає можливість студентам не тільки здобути науковий досвід з вокальної методології, а і глибоко усвідомити його з метою подальшого застосування в професійній діяльності.

Формування компонентів структуру методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає формування відповідних *компетенцій*:

- мотиваційних, які є комплексом знань, умінь, навичок, здатностей налаштувати самомотивацію та мотивацію до дослідницько-пошукової діяльності майбутніх учнів;
- інтелектуально-емоційних компетенцій, які є комплексом знань, умінь, навичок, здатностей до пізнання, засвоєння і емоційного сприймання методології вокального мистецтва і вокальної педагогіки;
- діяльнісно-креативних компетенцій, які є комплексом знань, умінь, навичок, здатностей до методологічної діяльності в сфері вокального виконавства та вокальної педагогіки, яка передбачає креативний прояв особистості у виборі і застосуванні науково-дослідницьких методів пізнання теорії і практики вокалу;
- рефлексивних компетенцій, які є комплексом знань, умінь, навичок, здатностей до засвоєння світового перетворення у власний досвід з вокальної методології, усвідомлювання і оцінювання власного методологічного досвіду у сфері вокального мистецтва та вокальної педагогіки.

До *цінностей* в сфері методології вокального виконавства та вокальної педагогіки ми відносимо: теорію і методику вокального мистецтва; принципи вокального навчання; наукову творчість в сфері вокального мистецтва.

Кожний структурний компонент структури методологічної культури визначається запропонованими і обґрунтованими нами критеріями та показниками рівня сформованості методологічної культури вчителя музичного мистецтв. За їх проявом можна робити висновки про ступінь сформованості цього особистісного утворення.

На основі аналізу вищезазначених досліджень, а також змісту визначених нами компонентів структури методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, ми пропонуємо такі критерії для визначення рівня сформованості методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва: *мотиваційно-цільовий, когнітивно-емоційний, діяльнісно-творчий, оцінний*.

Визначені в роботі критерії спроектовано на розвиток мотиваційно–цільової, когнітивно-емоційної, діялісно-креативної, ціннісної сфер майбутнього вчителя музичного мистецтва у вокальному класі. Названі критерії висвітлюють динаміку становлення методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва на основі самопізнання та самооцінювання. Обрана система критеріїв є не сумою показників, а інтегральною єдністю, що відображає цілісне системне дослідження рівнів сформованості методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, а саме:

Мотиваційно-цільовий критерій необхідний для визначення рівня умотивованості в професії вчителя музики і охоплює такі показники:

- ступеню спрямованості на методологічну діяльність у вокальному класі в контексті професійної культури;
- міру сформованості стійкого інтересу до наукових методів пізнання основ вокального виконавства та вокальної підготовки;
- рівня потреби до вдосконалення методологічної культури в процесі вокального навчання.

Когнітивно-емоційний критерій відображає міру засвоєння студентом сукупності наукових знань і вмінь, потрібних для майбутньої вокально-професійної діяльності, у гармонійному поєднанні з розвитком емоційної сфери, є домінуючими серед інших груп критеріїв, а також складаються із таких показників:

- ступінь сформованості інтегративних наукових знань з психофізіології, мистецтвознавства, вокальної педагогіки і вмінь оперувати ними у вокальній діяльності;
- рівень інтелектуального розвитку в області вокального виконавства та вокальної педагогіки, ерудованість та здатність емоційно сприймати вокальне мистецтво;
- ступінь розуміння принципів роботи з дорослим та дитячим голосом, складання репертуару для учнів вокального класу.

Діяльнісно-творчий критерій відображає готовність студентів до виконання творчих завдань, пов'язаних з науково-дослідною діяльністю щодо вдосконалення вокально-виконавського та вокально-педагогічного рівня, і містять показники:

- міра здатності до науково-дослідницької роботи у самовдосконаленні з вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності, вміння творчо застосовувати наукові методи у роботі з дорослим та дитячим голосом;
- ступінь здатності до аналізу музичного твору та виявлення складних місць для виконання, вміння передавати емоційний стан твору;
- рівень уміння аналізувати, творчо моделювати непередбачувані педагогічні ситуації і розкривати причинно-наслідкові зв'язки.

Оцінний критерій відображає наявність сформованості методологічних вмінь оцінювання процесу та результату вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності на високому рівні. Який має такі показники:

- ступінь спрямованості майбутнього вчителя на формування здатності оцінювати вокально-виконавський та вокально-педагогічний досвід з методологічної діяльності;

- рівень здатності до вміння оцінювати процес вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності;
- міра сформованості умінь оцінювати результати своєї науково-дослідної діяльності у вокальному класі.

Розглянуті вище критерії є базовими і виступають показниками рівня сформованості методологічної культури майбутніх учителів мистецтва у вокальному класі. Слід зазначити, що сучасна підготовка вчителя музичного мистецтва не може бути ефективною без урахування базових професійних умінь, які постають результатом рефлексивного етапу, що передбачає усвідомлення практичного досвіду, формування суб'єктивного бачення професійної діяльності, співвідношення і зіставлення суб'єктивного й об'єктивного, внутрішнього та зовнішнього, розвитку специфічних здібностей для певної діяльності (тобто вироблення умінь створювати «сплав» якостей і здібностей).

Окреслені нами критерії та показники дають змогу визначити *три рівні* сформованості методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі: *початковий, репродуктивний та науково-творчий*.

На *початковому рівні* (1–34 балів) сформованості методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі характерно: низький ступінь спрямованості особистості студента на методологічну діяльність у вокальному класі в контексті професійної культури; низька міра сформованості стійкого інтересу до наукових методів пізнання основ вокального виконавства та вокальної підготовки; невеликий рівень потреби до вдосконалення методологічної культури в процесі вокального навчання; низький ступінь сформованості інтегративних наукових знань з психофізіології, мистецтвознавства, вокальної педагогіки і вмінь оперувати ними у вокальній діяльності; малий рівень загального інтелектуального розвитку в області вокального виконавства та вокальної педагогіки, не ерудованість та не здатність емоційно сприймати вокальне мистецтво; занижений ступінь розуміння принципів роботи з дорослим та дитячим голосом, складання репертуару для

учнів вокального класу; мала міра здатності до науково-дослідницької роботи у самовдосконаленні з вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності, не вміння застосовувати наукові методи у роботі з дорослим та дитячим голосом; низький ступінь здатності до аналізу музичного твору та виявлення складних місць для виконання, пасивність до передачі емоційного стану твору; поганий рівень здатності до методологічного вміння оцінювати процес вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності; занижка міра розуміння як оцінювати результати своєї науково-дослідної діяльності у вокальному класі; замалий рівень здатності до вміння оцінювати процес вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності; мали ступінь спрямованості майбутнього вчителя на формування здатності оцінювати вокально-виконавський та вокально-педагогічний досвід з методологічної діяльності.

Репродуктивний рівень (35–74 бали) характеризується середнім ступенем спрямованості особистості студента на методологічну діяльність у вокальному класі в контексті професійної культури; достатньою мірою сформованості стійкого інтересу до наукових методів пізнання основ вокального виконавства та вокальної підготовки; незначним рівнем потреби до вдосконалення методологічної культури в процесі вокального навчання; задовільним ступенем сформованості інтегративних наукових знань з психофізіології, мистецтвознавства, вокальної педагогіки і вмінь оперувати ними у вокальній діяльності; середнім рівнем загального інтелектуального розвитку в області вокального виконавства та вокальної педагогіки, достатньою ерудованістю та здатність емоційно сприймати вокальне мистецтво; розумінням принципів роботи з дорослим та дитячим голосом, складання репертуару для учнів вокального класу; достатньою мірою здатності до науково-дослідницької роботи у самовдосконаленні з вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності, вміннями застосовувати наукові методи у роботі з дорослим та дитячим голосом; задовільним ступенем здатності до аналізу музичного твору та виявлення складних місць для виконання, не пасивність до передачі емоційного

стану твору; достатнім рівнем здатності до методологічного вміння оцінювати процес вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності; розумінням як оцінювати результати своєї науково-дослідної діяльності у вокальному класі; задовільним рівнем здатності до вміння оцінювати процес вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності; середнім ступенем спрямованості майбутнього вчителя на формування здатності оцінювати вокально-виконавський та вокально-педагогічний досвід з методологічної діяльності.

Науково-творчий рівень (75–100 балів) він характеризується високим ступенем спрямованості особистості студента на методологічну діяльність у вокальному класі в контексті професійної культури; високою мірою сформованості стійкого інтересу до наукових методів пізнання основ вокального виконавства та вокальної підготовки; високим рівнем потреби щодо вдосконалення власної методологічної культури в процесі вокального навчання; поглибленим розумінням основ психофізіології, мистецтвознавства, вокальної педагогіки і вміння на високому рівні оперувати ними у вокальній діяльності; високим науковим рівнем загального інтелектуального розвитку в області вокального виконавства та вокальної педагогіки, професійно-педагогічною ерудованістю та здатністю, глибоко та емоційно сприймати вокальне мистецтво; великим ступенем розуміння принципів роботи з дорослим та дитячим голосом, складання репертуару для учнів вокального класу; здатністю до творчої науково-дослідницької роботи у самовдосконаленні з вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності; високим рівнем професійних умінь застосовувати наукові методи у роботі з дорослим та дитячим голосом; сформованим на високому рівні ступенем здатності до аналізу музичного твору та виявлення складних місць для виконання, активна передача емоційного стану твору; сформованим рівнем здатності до методологічного вміння оцінювати процес вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності; високою мірою розуміння як оцінювати результати своєї науково-дослідної діяльності у вокальному класі; професійним рівнем здатності до вміння оцінювати процес

вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності; високим ступенем спрямованості майбутнього вчителя на формування здатності оцінювати вокально-виконавський та вокально-педагогічний досвід.

Таким чином, нами було розглянуто структуру методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі, яка складається з таких компонентів, як: мотиваційний, інтелектуально-емоційний, діяльнісно-креативний, рефлексивний. У процесі дослідження ми визначили критерії та показники, на основі яких уможлиблюється визначення рівня сформованості структурних компонентів методологічної культури, як: мотиваційно-цільовий, когнітивно-емоційний, діяльнісно-творчий, оцінний. А також виявлено рівні сформованості методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі: початковий рівень, репродуктивний рівень, науково-творчий рівень.

2.2. Методи і модель формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі

Серед основних умов, які визначають ефективність методологічної вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності студентів, особливе місце посідає майстерність викладача вокалу у визначенні ефективних методів навчання, оскільки від них залежить успішність формування методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі, і вони суттєво впливають на формування суб'єкт-суб'єктних стосунків між педагогом та учнем. Поняття «метод» досить складне, що зумовлюється надзвичайною багатогранністю процесу, який має відображати ця категорія. Поняття «метод» (від грецького *meta* шлях до мети і *odos* слідувати) – упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямовані на розв'язання навчально-виховних завдань [61, с. 34].

О. Олексюк усе розмаїття методів поділяє на три групи: 1) методи вивчення педагогічного досвіду, 2) методи теоретичного дослідження, 3) математичні

методи. Цими методами педагогічного дослідження вчений називав способи вивчення педагогічних явищ [69].

На основі думки О. Олексюк, ми розробили три групи методів навчання в сфері методології вокального мистецтва та вокальної педагогіки, наразі:

1. *Методи вивчення вокально-виконавського та вокально-педагогічного досвіду;*

2. *Методи дослідження теорії і практики вокального мистецтва та вокальної педагогіки;*

3. *Математичні методи.*

Розглянемо більш детально кожну групу методів.

1. *Методи вивчення вокально виконавського та вокально педагогічного досвіду:*

– спостереження – є інструментом вивчення вокально-виконавського та вокально-педагогічного досвіду у процесі прослуховування всесвітньовідомих співаків, знайомства з майстер класами видатних вокалістів і педагогів, викладачів вокального класу факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету;

– бесіда – метод що використовується з метою надання інформації з теорії вокального мистецтва, під час якого відбувається пояснення викладачем студенту матеріалу з методології вокального мистецтва, який був не досить зрозумілим у процесі заняття з вокального мистецтва;

– анкетування – метод використовується для масового зібрання інформації для виявлення рівня усвідомлення сутності вокально-виконавського та вокально-педагогічного досвіду;

– порівняльного аналізу – такий метод застосовують у процесі роботи зі студентами у вокальному класі, для естетичної оцінки співацького звуку; порівняння виконання музичного твору різними майстрами з вокального мистецтва; для обґрунтування інтерпретації вокального твору;

– наслідування – суть застосування цього методу полягає не в наслідуванні «звуку» у викладача або виконавця, а в наслідуванні вірної

вокальної техніки виконання, інтерпретації майстрів вокального мистецтва, емоційно-почуттєвого відтворення вокального твору співаками.

2. *Методи дослідження теорії і практики вокального мистецтва та вокальної педагогіки:*

– пошуково-дослідницький – суть якого полягає у науково-дослідницькій діяльності з метою вивчення причинно-наслідкових зв'язків у вокально-виконавській та вокально-педагогічній сфері, яка передбачає: науково-дослідне впровадження вокальної методики та виявлення й обґрунтування умов її перебігу, вміння використовувати різні методики вокального навчання, розуміння їх мети і завдання; відтворюваність науково-дослідницьких явищ і процесів у вокальному класі;

– індуктивний метод – суть якого полягає у передбаченні руху наукової думки від одичного до множинного, тобто від елементарних емпіричних спостережень з вокального виконавства до теоретичних висновків з теорії й методики вокального мистецтва; від початкових наукових положень до загального наукового обґрунтованого висновку з теорії вокального мистецтва та вокальної педагогіки;

– дедуктивний метод – протилежний індуктивному методу, в цьому методі рух наукової думки відбувається від множинного до одиничного, тобто від теоретичних висновків з теорії й методики вокального мистецтва, до елементарних емпіричних спостережень з вокального мистецтва; від загально-обґрунтованого висновку з теорії вокального мистецтва та вокальної педагогіки до початкових її наукових положень;

– метод наукового розвитку співацького голосу – суть якого полягає у використанні знань з міоеластичної, нейрохронаксихної та мукоондулярної теорії; основ психофізіології; сукупності систематизованих порад і вказівок, поступове засвоєння яких призводить до появи у будь-якої здорової людини певних співацьких навичок або вокальної техніки, що забезпечує бажаний діапазон, силу і тембр голосу при невтомності голосового апарату (Рауль Юссон) [113, с. 25];

– метод тактики і стратегії – суть якого полягає у формуванні вокально-технічних навичок із точки зору тактики і стратегії, методи розглядаються як стратегія, а вокальні принципи – як тактика, принципи не можуть використовуватися самостійно, оскільки залежать від методу. Якщо метод показує шлях досягнення цілі у вокально-виконавській та вокально-педагогічній діяльності, то принципи повинні реалізувати її найкращим чином (А. Кравченко) [51];

– метод навчання вокалу – суть якого полягає у правильній і доцільній обробці людського голосу, виведений із законів роботи голосового апарату, який веде до такого співу, якого вимагає вокальне мистецтво (М. Фіцула) [97, с. 16];

– концентричний метод – в якому спочатку потрібно вдосконалити натуральні тони у вокальній техніці виконання (тобто ті, які співак «бере» без жодних зусиль), оскільки лише вдосконаливши ці тони, поступово можна працювати над продовженням вдосконалення вокально-виконавської майстерності (В. Беспалько) [15];

– евристичний метод – суть якого характеризується тим, що студент вищого навчального закладу у вокальному класі використовує проблемно-пошуковий метод, планує та організовує науково-пошукову роботу студентів, наприклад пошук вокальних теорій, спрямованих на розвиток співацького дихання; елементів музичної мови вокального твору з точки зору теорії музичної семіотики (А. Менабені) [62].

3. Математичні методи.

– метод реєстрації – суть якого у фіксації рівня вокально-виконавської та вокально-педагогічної майстерності у студентів вищих навчальних закладів у вокальному класі, та загальний підрахунок тих студентів, у кого ця якість є або відсутня;

– метод ранжування або рангова оцінка – суть якого у розташуванні зібраних даних з виявлення вокально-виконавської та вокально-педагогічної майстерності у студентів вищих навчальних закладів у вокальному класі у певній рейтинговій послідовності відповідно до володіння ними науковими методами;

– шкалування – суть якого у введенні цифрових показників з виявлення вокально-виконавської та вокально-педагогічної майстерності у студентів вищих навчальних закладів у вокальному класі та визначення шкали результатів;

– кількісної і якісної обробки даних – суть якого полягає в кількісному обчисленні результатів анкетування (опитування) з вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності і в якісному аналізі причин сформованості після впровадження програми дослідження.

До методичних засад формування методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі ми відносимо не тільки методи формування методологічної культури а і розроблену та обґрунтовану нами методичну модель формування методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі.

У науковій теорії модель (фр. *modelle*, від *modulus* – міра, зразок, норма) є аналогом (схемою, структурою, знаковою системою) певного фрагменту природної чи соціальної реальності, концептуально-теоретичного утворення тощо. Даний аналог служить для зберігання і розширення знання про оригінал, конструювання оригіналу, перетворення чи управління ним. З гносеологічної точки зору модель – це «представник», «замісник» оригіналу в пізнанні та практиці [17]. Під поняттям «наукова модель» розуміється «уявна чи матеріально реалізована система, яка адекватно відображає предмет дослідження і здатна замінити його так, що вивчення моделі сприяє отриманню нової інформації про цей предмет» [12].

Запропонована нами методична модель складається з таких взаємопов'язаних елементів, як: мета (формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі); понятійно-термінологічний апарат дослідження; методологічні підходи формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва; принципи формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва; структура формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, яка містить наступні компоненти: мотиваційний, інтелектуально-

емоційний, діяльнісно-креативний, рефлексивний; методи формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, які ми розділили на три основні групи, до першої групи відносяться методи вивчення вокально-виконавського та вокально-педагогічного досвіду, до другої – методи дослідження теорії і практики вокального мистецтва та вокальної педагогіки, до третьої – математичні методи; критерії сформованості методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі: мотиваційно-цільові, когнітивно-емоційні, діяльнісно-творчі, оцінні; результат – сформованість методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

Застосування системного підходу до побудови моделі формування методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі сприяє розумінню її як цілої системи взаємопов'язаних елементів, функціонування яких відбувається згідно з визначеними компонентами, критеріями, принципами та методами на досягнення поставлених цілей.

У загальному розумінні поняття «мета» а педагогіці означає очікуваний, бажаний стан об'єкта, який обов'язково передбачає досягнення прогнозованого результату (А. Гончаренко) [32, с. 205] (див. рис. 2.2.).

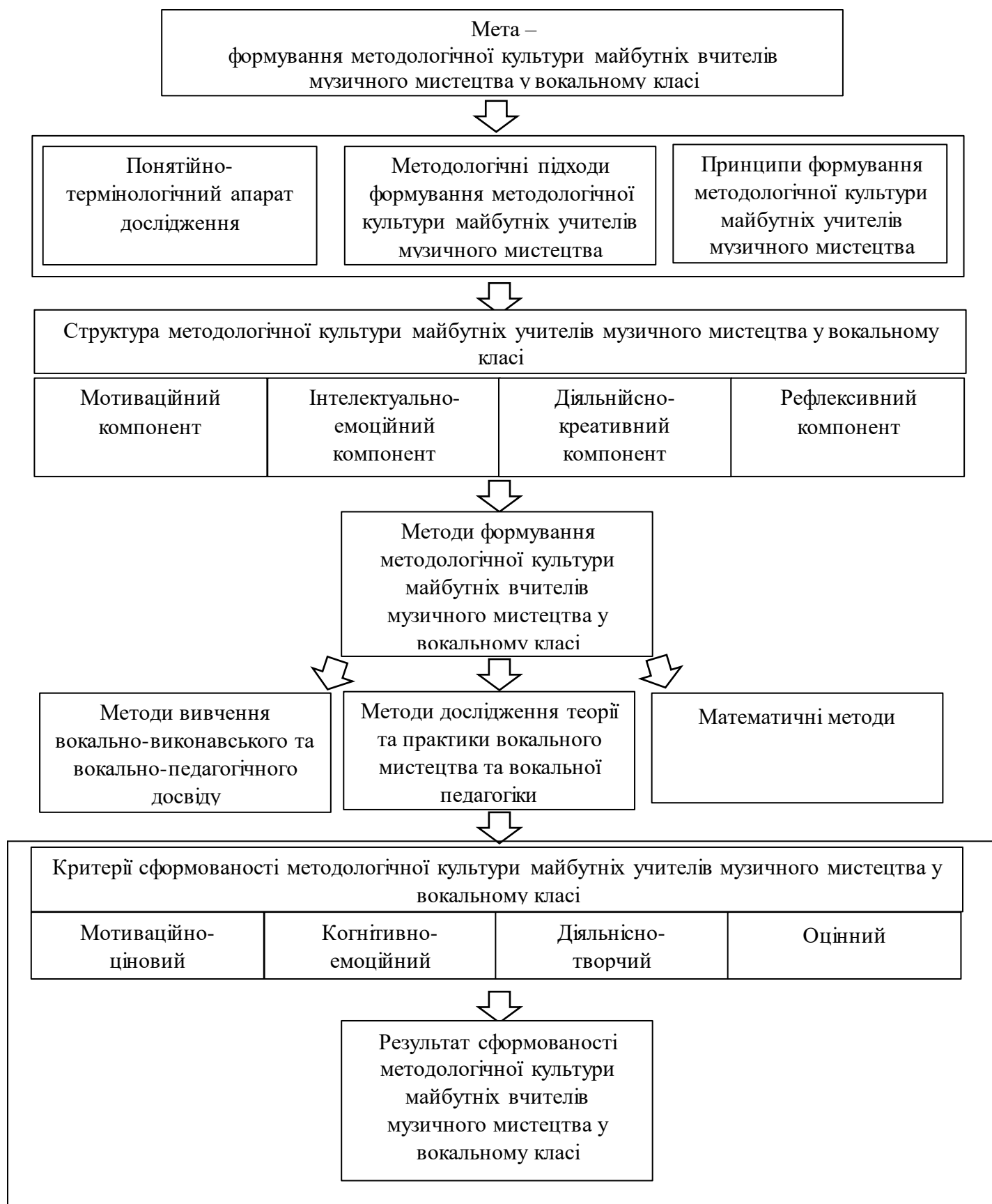

Рис. 2.1. Методична модель формування методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі

Мета моделі – сформувати методологічну культуру майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі у процесі професійної підготовки. Понятійно-термінологічний апарат дослідження, включає поняття: культура, культура особистості, професійна культура, педагогічна культура, музична культура, вокальна культура, методологія, методологічна культура, формування

Професійна підготовка до вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності передбачає реалізацію таких методологічних підходів, як: системного, особистісно зорієнтованого, компетентнісного, культурологічного, аксіологічного; та базується на визначених нами у процесі дослідження принципах: принцип науковості, принцип фундаменталізму, принцип мобільності, принцип доступності, принцип традиційності та інноваційності, та принцип культуровідповідності.

Зазначені нами методи в моделі лежать в основі вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі. Опираючись на думку О. Олексюк, ми розробили три групи методів навчання в сфері методології вокального мистецтва та вокальної педагогіки, це: методи вивчення вокально-виконавського та вокально-педагогічного досвіду – спостереження, бесіда, анкетування, порівняльного аналізу, наслідування; методи дослідження теорії вокального мистецтва та вокальної педагогіки – метод пошукового-дослідження, індуктивний метод, дедуктивний метод, метод наукового розвитку співацького голосу, метод тактики і стратегії, метод навчання вокалу, концентричний метод, евристичний метод; математичні методи – метод реєстрації, кількісної і якісної обробки даних, метод ранжування або рангова оцінка, метод шкалування. Саме ці методи на нашу думку є актуальними в вокально-виконавській та вокально-педагогічній підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Критерії запропоновані нами в процесі дослідження, спрямовані на визначення рівня сформованості методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі, застосовуючи їх, ми зробимо висновок про ступінь сформованості методологічної культури майбутніх вчителів

музичного мистецтва у вокальному класі кожного студента досліджуваної групи, це такі критерії, як: мотиваційно-цільовий, когнітивно-емоційний, діяльнісно-творчий, оцінний.

Результативна складова визначає сформованість методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, що у подальшому вплине на ефективність вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності.

Таким чином, формування методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі здійснюється згідно поєднання всіх елементів представленої методичної моделі. Розроблена методична модель формування методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі є динамічною структурою, яка може бути доповненою та оновленою у зв'язку із вимогами навчального плану. В ній органічно поєднуються складові: цільова, теоретико-методологічна, змістовно-процесуальна та критеріально-оцінювальна, – які мають особливе значення завдяки їх змістовому наповненні, що дають змогу визначити рівень сформованості методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокально-виконавській та вокально-педагогічній діяльності.

Отже, запропонована нами методична модель являє собою цілісну систему, яка здатна забезпечити ефективне формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі. Ми вважаємо, що запропоновані нами за результатами дослідження методи і методична модель, надають можливість для ефективного формування методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі.

Висновки до розділу 2

У процесі дослідження було визначено й обґрунтовано структуру методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі, яка включає такі компоненти, як: мотиваційний, інтелектуально-

емоційний, діяльнісно-креативний, рефлексивний. На основі виявлених компонентів окреслено методологічні компетенції, такі як: мотиваційні, інтелектуально-емоційні, діяльнісно-креативні, рефлексивні, а також цінності в сфері методології вокального виконавства та вокальної педагогіки, це: теорія і методика вокального мистецтва; принципи вокального навчання; наукова творчість в сфері вокального мистецтва.

Відповідно до компонентів, визначено критерії та показники сформованості структури методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, на основі яких уможлиблюється визначення рівня сформованості окремих структурних компонентів методологічної культури, як: мотиваційно-цільовий критерій, когнітивно-емоційний критерій, діяльнісно-творчий критерій, оцінний критерій; виявлено рівні сформованості методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі: початковий рівень, репродуктивний рівень, науково-творчий рівень.

Для визначення ефективності процесу формування методологічної культури у вокальному класі ми спираючись на доцільну думку О. Олексюк, запропонували три групи методів, а саме:

- методи вивчення вокально-виконавського та вокально-педагогічного досвіду – спостереження, бесіда, анкетування, порівняльного аналізу, наслідування.

- методи дослідження теорії і практики вокального мистецтва та вокальної педагогіки – пошуково-дослідницький метод, індуктивний метод, дедуктивний метод, метод наукового розвитку співацького голосу, метод тактики і стратегії, метод навчання вокалу, концентричний метод, евристичний метод.

- математичні методи – метод реєстрації, кількісної і якісної обробки даних, метод ранжування або рангова оцінка, метод шкалування.

На основі застосування системного підходу та методу моделювання було розроблено методичну модель формування методологічної культури майбутніх

учителів музичного мистецтва у вокальному класі, яка включає: мету; понятійно-термінологічний апарат дослідження; методологічні підходи формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва; принципи формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва; структуру формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, яка містить наступні компоненти: мотиваційний, інтелектуально-емоційний, діяльнісно-креативний, рефлексивний; три групи методів формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі; критерії сформованості методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі: мотиваційно-цільові, когнітивно-емоційні, діяльнісно-творчі, оцінні; результат формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ОСНОВ ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ВОКАЛЬНОМУ КЛАСІ

3.1. Стан проблеми у практиці закладу вищої педагогічної освіти

Проблема ефективності формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі у сучасному закладі вищої педагогічної освіти є доволі актуальною. Нами проведено дослідження ефективності впровадження методичних основ для її формування.

Аналіз сучасного стану сформованості методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі проводився на базі музично-хореографічного відділення факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету в вересні – жовтні 2017 року, і спрямовувався на виявлення тих проблем, які необхідно вирішити в подальшому практичному дослідженні.

Для визначення рівня сформованості компонентів структури методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі нами був застосований метод анкетування, яке дало можливість визначити за запропонованими у процесі дослідження критеріями рівень сформованості методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Це такі критерії, як: мотиваційно-цільовий, когнітивно-емоційний, діяльнісно-творчий, оцінний. Кожна анкета включала окремі питання, які надавали можливість оцінити сутність компонентів методологічної культури.

Респондентами були дві групи студентів музично-хореографічного відділення факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету: група 1-го курсу денного відділення МХКм – 2013, що складалася з 12 осіб, і група 1-го курсу заочного відділення ЗММм – 2013, що складалася з

16 осіб. Для подальшого дослідження ці групи були визначені нами, відповідно, як досліджувана (денне відділення) та контрольна (заочне відділення).

Анкетування проводилося з метою вивчення стану формування методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі.

Ключ анкет – на питання потрібно надати відповідь: а) «так»; б) «ні»; в) невпевнений. Відповівши на запитання студенти отримували: а) від 11-14 балів; б) від 0-4 балів; в) від 5-10 балів. Якщо студенти відповідали на 7-6 питань «так», ми оцінювали від 11 до 14 балів, науково-творчий рівень; на 5-4 питань «так» – від 5 до 10 балів, репродуктивний рівень; на 0-3 відповіді «так» – від 0 до 4 балів, початковий рівень.

Для визначення рівня сформованості мотиваційного компоненту нами було застосовано наступну анкету (а):

1. Чи розумієте ви важливість методологічної діяльності у вокальному класі?
2. В контексті професійної культури науково-діяльнісна робота студента важлива?
3. Як ви вважаєте, чи є у вас сформований стійкий інтерес до методів пізнання основ вокального виконавства та вокальної підготовки?
4. Чи є у вас ціль отримати досвід з методологічної діяльності, в сфері вокального-виконавства та вокальної методики?
5. Аналізуючи свої знання, чи вважаєте ви, що вам потрібно самовдосконалюватись з науково-діяльнісної роботи у вокальному класі?
6. Чи вважаєте ви себе науково-зорієнтованими студентами у вокальному класі?
7. Чи допомагає вам методологічна діяльність, в опануванні вокальним-виконавства та основами вокальної методики?

За результатами опитування з мотиваційного компоненту, ми визначили рівень сформованості мотиваційного компоненту методологічної культури (див.табл. 3.1.).

Таблиця 3.1.

Результати опитування студентів для визначення рівня сформованості мотиваційного компонента методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі

№	Рівні сформованості методологічної культури студентів		
	Початковий К-ть студентів / %	Репродуктивний К-ть студентів / %	Науково-творчий К-ть студентів / %
Магістри денного відділу (МХКм – 13)	3/25%	5/42%	4/33%
Магістри заочного відділу (ЗММм – 13)	4/25%	7/44%	5/31%

У таблиці відображено результати опитування студентів для визначення рівня сформованості мотиваційного компонента методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, які показали, що рівень сформованості в обох групах майже однаковий: початковий рівень (25 % в обох групах), репродуктивний рівень (42 – 44 %), науково-творчий (33-31%). Група магістрів денного відділу має більш високий науково-творчий рівень сформованості, а у магістрів заочного відділу більш сформований репродуктивний рівень з мотиваційного компонента методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

Для визначення рівня сформованості інтелектуально-емоційного компонента нами було застосовано наступну анкету (б):

1. Як ви вважаєте, чи є у вас сформовані інтегративні наукові знання в сфері музичного мистецтва?
2. Чи вмієте ви оперувати інтегративними науковими знаннями у вокально-виконавській та вокально-педагогічній діяльності?
3. Чи вважаєте ви що у вас сформований термінологічно-понятійний апарат у сфері вокального мистецтва та вокальної педагогіки?
4. Чи вважаєте ви, що інтелектуальний розвиток пов'язаний з емоційною сферою?

5. Чи вважаєте ви, що у вас сформовані «розумні емоції» (Л. Виготський) у вокальному класі?
6. Скажіть, чи є у вас розуміння принципів складання репертуару для студентів вокального класу?
7. Чи повинні ми враховувати інтереси студентів при складанні репертуару у вокальному класі?

За результатами опитування з інтелектуально-емоційного компоненту, ми визначили рівень сформованості інтелектуально-емоційного компоненту методологічної культури (див.табл. 3.2.).

Таблиця 3.2.

Результати опитування студентів для визначення рівня сформованості інтелектуально-емоційного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі

№	Рівні сформованості методологічної культури студентів		
	Початковий К-ть студентів / %	Репродуктивний К-ть студентів / %	Науково-творчий К-ть студентів / %
Магістри денного відділу (МХКм 13)	4/33%	5/42%	3/25%
Магістри заочного відділу (ЗММм 13)	6/38%	6/38%	4/25%

У таблиці відображено результати опитування студентів для визначення рівня сформованості інтелектуально-емоційного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, які показали однакові результати по науково-творчому рівні сформованості (25% в обох групах), репродуктивний рівень різниться в 4% (42-38%), початковий рівень має невелику різницю на користь магістрів заочного відділу, так як по кількості студентів ця група переважає магістрів денного відділу (33-38%). За результатами ми можемо сказати, що магістри денної та заочної групи мають однаковий науково-творчий рівень сформованості інтелектуально-емоційного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

Для визначення рівня сформованості діяльнісно-креативного компоненту нами було застосовано творче завдання, що полягало в написанні наукового есе, рецензії, тез, статті тощо, та наступна анкета (в):

1. Як ви вважаєте, чи сформовані у вас науково-дослідницькі вміння роботи у вокально-виконавській та вокально-педагогічній сфері?
2. Чи хотіли б ви творчо використовувати наукові теорії вокального мистецтва у процесі власної вокально-виконавської діяльності?
3. Чи використовуєте ви методи італійського bel canto у вокально-педагогічній діяльності?
4. Чи використовуєте ви вокальні принципи у процесі співу?
5. Чи застосовуєте ви креативний метод науково-творчих завдань у роботі під час педагогічної практики?
6. Чи здатні ви застосовувати різні види аналізувати вокальні твори?
7. Чи аналізуєте ви інтерпретації видатних співаків?

За результатами опитування з діяльнісно-креативного компоненту, ми визначили рівень сформованості діяльнісно-креативного компоненту методологічної культури

У таблиці відображено результати творчого завдання та опитування студентів для визначення рівня сформованості діяльнісно-креативного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі. За результатами ми виявили, що початковий рівень має не велику різницю (33-31%), репродуктивний рівень різниця в 5% доволі не велика, знову ж таки через кількість магістрантів (33-38%), науково-творчий майже однаковий (33-31%). З цього ми робимо висновок що обидві групи мають достатній рівень сформованості діяльнісно-креативного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі (див. табл. 3.3.).

Таблиця 3.3.

Результати опитування студентів для визначення рівня сформованості діяльнісно-креативного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі

№	Рівні сформованості методологічної культури студентів		
	Початковий К-ть студентів / %	Репродуктивний К-ть студентів / %	Науково-творчий К-ть студентів / %
Магістри денного відділу (МХКм – 13)	4/33%	4/33%	4/33%
Магістри заочного відділу (ЗММм – 13)	5/31%	6/38%	5/31%

Для визначення рівня сформованості рефлексивного компоненту нами було застосовано наступну анкету (г):

1. Чи сформовано у вас здатність до наукового самовдосконалення з вокального виконавства та вокальної педагогіки?
2. Як ви оцінюєте свій рівень сформованості у методологічних вміннях у вокальному класі?
3. Чи аналізуєте ви власне науково-пошукове зростання в сфері вокального виконавства?
4. Чи вважаєте ви що у вас сформовані рефлексивні вміння в процесі вокального виконавства?
5. Чи вважаєте ви що у вас сформовані методологічні цінності в сфері вокального мистецтва та вокальної педагогіки?
6. Чи вважаєте ви цінним досвід дослідницької роботи у сфері вокального мистецтва та методики?
7. Чи займаєтесь ви пошуковою діяльністю перед сценічним виступом?

За результатами опитування з рефлексивного компоненту, ми визначили рівень сформованості рефлексивного компоненту методологічної культури (див.табл. 3.4.).

Таблиця 3.4.

Результати опитування студентів для визначення рівня сформованості рефлексивного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі

№	Рівні сформованості методологічної культури студентів		
	Початковий К-ть студентів / %	Репродуктивний К-ть студентів / %	Науково-творчий К-ть студентів / %
Магістри денного відділу (МХКм – 13)	3/25%	4/33%	5/42%
Магістри заочного відділу (ЗММм – 13)	5/31%	5/31%	6/38%

У таблиці відображено результати опитування студентів для визначення рівня сформованості рефлексивного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі. Ми виявили, що початковий рівень має не велику різницю в 6% (25-31%), репродуктивний рівень різниця не велика (33-31%), науково-творчий рівень майже однаковий (42-43%). З цього ми робимо висновки, що магістранти денного і заочного відділу мають майже однаковий науково-творчий рівень сформованості рефлексивного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі .

У результаті анкетування щодо визначення сучасного стану сформованості методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі дало змогу зробити загальні підрахунки (див. табл. 3.5.).

Таблиця 3.5.

Рівень сформованості методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі магістрантів денного і заочного відділу

Компоненти	Магістри денного відділу МХКм – 13			Магістри заочного відділу МХКм – 13		
	<i>Початковий</i>	<i>Репродуктивний</i>	<i>Науково-творчий</i>	<i>Початковий</i>	<i>Репродуктивний</i>	<i>Науково-творчий</i>
Мотиваційний	25%	42%	33%	25%	44%	31%
Інтелектуально-емоційний	33%	42%	25%	38%	38%	25%
Діяльнісно-креативний	33%	33%	33%	31%	38%	31%
Рефлексивний	25%	33%	42%	31%	31%	38%
Усього:	29%	38%	33%	31%	38%	31%

Таблиця показує перевагу початкового і репродуктивного рівнів сформованості методологічної культури у вокальному класі в обох групах. Також з таблиці видно, що загальні показники в групах відрізняються не дуже істотно (різниця в рівнях складає 7 – 3 % на користь магістрів денного відділу).

Таким чином, дослідження сучасного стану формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі показало, що більшість студентів мають недостатній рівень сформованості методологічної культури у вокальному класі в процесі навчання у вищому навчальному закладі. Це спонукало нас до думки про необхідність подальшого практичного дослідження, спрямованого на підвищення рівня сформованості методологічної культури учителя музичного мистецтва у вокальному класі.

3.2. Педагогічне дослідження впровадження методичних засад формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі

Дослідження формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, здійснювалося на основі впровадження

методичних засад у навчальний процес студентів МХК м – 13 (12 осіб, досліджувана група).

Нами розроблено програму дослідження, яка впроваджувалась в таких аудиторних формах, як: практичні заняття та індивідуальних занять з дисципліни «Вокальний клас та методика викладання вокалу». Дослідження здійснювалось у продовж 6 індивідуальних занять з кожним студентом. Ми запропонували викладачам вокальних класів програму нашого дослідження. Уповодж лютого-квітня ми впроваджували в навчальний процес підготовки магістрів музичного мистецтва обґрунтовані нами наукові методи. На заняттях застосовували наукові методи пізнання основ вокального мистецтва та вокальної педагогіки, що відображено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6.

ПРОГРАМА ДОСЛІДЖЕННЯ
Формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва на індивідуальних заняттях у вокальному класі

№	Теми	Кількість годин	Методи дослідження	Результат занять
1.	Етапність в роботі над різножанровим вокальним репертуаром	2	Бесіда, індуктивний метод, метод навчання вокалу, евристичний метод	Формування інтересу до наукових методів пізнання етапності в роботі над різножанровим вокальним твором; спрямованості на методологічну діяльність; здатності до аналізу музичного твору та виявлення складних місць у процесі знань, умінь, здатності до роботи над різножанровими вокальними творами; знань і вмінь засвоювати теорії вокального мистецтва.

Продовж. табл. 3.6.

2.	Методи роботи над вокальним твором а'cappella	2	Бесіда, спостереження, наслідування, порівняльного аналізу, метод наукового розвитку співацького голосу, метод навчання вокалу	Формування здатності до самовдосконалення з вокально-виконавської діяльності в процесі роботи над вокальним твором а'cappella; формування вмінь щодо чистоти інтонування за П. Чесноковим та К. Пігровим; опанування вміннями оцінювати процес та результат своєї вокально-виконавської діяльності; формування здатності до науково-дослідницької роботи з пошуку методів для роботи над вокальним твором а'cappella і опанування ними в процесі вокальної діяльності.
3.	Особливості ансамблевої роботи над вокальним твором у супроводі концертмейстера	1	Бесіда, спостереження, дедуктивний метод, метод тактики та стратегії, концентичний метод, метод навчання вокалу	Опанування аналітичними знаннями щодо наукових методів пізнання основ роботи над вокальним твором у супроводі концертмейстера; набуття розуміння вокальних принципів; вміння оцінювати процес вокально-виконавської діяльності під час заняття; формування вмінь у виконанні творчих завдань, пов'язаних з науково-дослідною діяльністю у пошуку методів роботи над вокальним твором у супроводі концертмейстера.

Продовж. табл. 3.6.

4.	Специфіка опрацювання вокального твору у супроводі фонограми (-)	1	Бесіда, порівняльний аналіз, метод наслідування, пошуково- дослідницький метод, метод навчання вокалу, евристичний метод	Формування здатності до науково-творчої роботи у самовдосконаленні в опрацюванні вокального твору у супроводі фонограми; вміння оцінювати результати своєї науково-дослідної діяльності у вокальному класі; вмінь використовувати метод психологічного «емоційного налаштування» у процесі вокального виконання; здобуття знань і вмінь які потрібні для майбутньої вокально-професійної діяльності.
----	--	---	---	--

На першому занятті з теми «Етапність в роботі над різножанровим вокальним репертуаром» у роботі усвідомлювалась специфіка роботи над цими творами, що по різному відображено в працях науковців (П. Дмитрієва, П. Голубєва, Д. Люша). В роботі над самим вокальним твором, опановувалась методика виконання простих та складних елементів техніки (наприклад, стрибки, вокальні арпеджіо у швидкому темпі). Опановувались інформаційні і аналітичні методи виконання, поглиблювалось емоційне сприймання різножанрових вокальних творів, і вже з більш глибоким розумінням виконувались твори. Всі ці методи посприяли кращому засвоєнню поставленої мети заняття.

На другому занятті з теми «Методи роботи над вокальним твором а'cappella» у роботі над вокальним твором а'cappella усвідомлювалась складність і специфіка цього виду роботи. Опановувався порівняльний аналіз виконання вокального твору різними майстрами, відбувалось спостереження за чистотою їх інтонування. В процесі роботи над вокальним твором, застосовувались правила інтонування за П. Чесноковим та К. Пігровим, зосереджувалась увага студентів на спостереженні за чистотою власного

інтонування, і аналізу вірної вокальної техніки виконання. Студенти вірно називали свої помилки і у наступному виконанні вокального твору намагалися їх виправити. Отже, можемо сказати що запропоновані нами методи сприяли кращому засвоєнню інформації.

На третьому занятті з теми «Особливості ансамблевої роботи над вокальним твором у супроводі концертмейстера» усвідомлювались методи роботи над вокальним твором у супроводі концертмейстера, опанування студентом стратегією (методом) подолання складних епізодів вокального твору, та тактики (принципів) реалізації їх у виконанні вокального твору. Поглиблювались навички аналітичного спостереження за виконанням вокальних творів у супроводі концертмейстера, оркестру, видатними співаками. На заняттях закріплювалось розуміння вокальних принципів.

На четвертому занятті з теми «Специфіка опрацювання вокального твору у супроводі фонограми (-)» відбулось усвідомлення студентом, чим відрізняється специфіка виконання твору під фонограму, в супроводі концертмейстера та естрадної пісні від академічного виконання, опанування порівняльним аналізом вокального твору у виконанні різними майстрами. Під час аналізу вокального твору студентом поглиблювалось знання в сфері вокальних методів подолання складних епізодів у вокальному творі, здобуття навичку наслідування. Студенти опановували методи «емоційного налаштування» на виконання твору. Все це сприяло кращому виконанню вокального твору у супроводі фонограми.

Результати дослідження ми закріпили у процесі проведення практичних занять з методики викладання вокалу. Для практичних занять нами також була розроблена програма дослідження формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, де ми впроваджували наукові методи пізнання основ вокального мистецтва та вокальної педагогіки, що зображено в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7.

Формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва на практичних заняттях з методики викладання вокалу

№	Тема	Кількість годин	Методи дослідження	Результат занять
1.	Використання результатів семіотично-герменевтичного аналізу вокального твору в процесі його опрацювання.	2	Спостереження, порівняльний аналіз, пошуково-дослідницький метод, індуктивний метод, метод наукового розвитку співацького голосу, евристичний метод, математичні методи	Опанування семіотично-герменевтичний аналізом вокального твору, у якому студенти повинні були дослідити музичну та поетичну мову вокального твору зі створенням виконавської інтерпретації. Опанування студентами навичками аналізу вокальної лінії і літературного тексту; поглибили знання щодо засобів виразності вокального твору (мелодії, ритму, темпу, динамічних відтінків, дихання, ремарок); опанування методом порівняльного аналізу між різними виконаннями вокального твору ---майстрами, студентами, аматорами; здобули формування навичок навички створювати власну виконавську інтерпретацію

Продовж. табл. 3.7.

2.	Виконавський аналіз вокального твору та творчий підхід у створенні інтерпретації.	2	Спостереження, порівняльний аналіз, наслідування, метод експерименту, дедуктивний метод, евристичний метод	Опанування вмінням робити виконавський аналіз вокального твору аналізуючи виконання: майстрами, студентами, аматорами; опанування навичками порівнювати вокальні твори, відкриваючи для себе нові моменти у техніці виконання вокального твору майстрами. Оволодіння творчими методами написання ессе, рецензії, тез, статті тощо.
----	---	---	--	--

За результатами впровадження наукових методів у навчальний процес, були також використані такі види наукової діяльності, як: написання статті, ессе, рецензії, методичних рекомендацій, тез, статті, один із видів аналізу вокального твору (художньо-виконавський аналіз вокального твору, або семіотично-герменевтичний аналіз вокального твору).

Рецензія на святковий концерт

студентки 1 курсу, групи МХКм – 13 Кузьменко Анастасії

12 травня 2016 року в залі Криворізького обласного музичного коледжу відбувся концерт вокальної музики. В концерті приймали участь студенти і випускники вокального класу, Сиротюк Халіди Халілулаєвни, Овчаренко Наталії Анатоліївни, Головка Олени Миколаївни.

З самого першого акорду відчувалось, що звуки які співали в цей вечір, не були просто механічними, бездумними, а в кожному вокальному звуці була вкладена вся душа виконавця.

Програму концерту складала вокальні твори українських і зарубіжних композиторів. Завдяки високій професійній діяльності викладачів і старанністю кожного учасника, концерт можна назвати одним з феєричних і незабутніх. Палігру пролунавших творів відрізняє особлива насиченість і багатогранність. Серед вокальних шедеврів, були твори композиторів різних епох, стилів і

направленій, від родоначальників класиків вокальної музики, до зарубіжних і українських авторів. Зовсім різні по стилю і змісту твори залишали виключно цільне уявлення своїм світлим, оптимістичним настроєм, переконливо і ярко відтворених в цей вечір вокальними виконавцями та їх концертмейстерами.

Но особливо бурні овації дісталися номеру у виконанні випускниці вокального відділу, лауреата Всеукраїнських і Міжнародних конкурсів Дарії Смигановської. Завдяки професіоналізму їй вдалося яскраво і виразно передати до слухачів образи, які зображені в поетичних текстах і в нотних партитурах композиторів.

Концерт вокальної музики зібрав на свій виступ повний зал. Вокалісти працювали з великим ентузіазмом, наповнюючи вокальну музику виразними емоціями. Тому ні один із слухачів не міг залишитися байдужим.

Цей творчий вечір став грандіозним началом, відкриттям цілої плеяди святкових концертів в Криворізькому обласному музичному коледжі, подарував всім гарний настрій і незабутні враження.

Отже, впровадження запропонованих нами наукових методів з формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, на нашу думку здійснено успішно. Але для доведення цього потребувався якісний і кількісний аналіз результатів, заради чого було проведено контрольний етап практичного дослідження.

3.3. Результати дослідження

З метою перевірки ефективності обґрунтованих і впроваджених нами методичних засад формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі було проведено контрольний етап дослідження. У процесі означеного етапу ми визначили рівень сформованості кожного компонента структури методологічної культури магістрів досліджуваної групи (магістри денного відділу МХКм – 13, у кількості 12 осіб) та контрольної групи (магістри заочного відділу ЗММм – 13, у кількості 16 осіб).

За результатами застосування анкетування, ми повторно визначили рівень сформованості мотиваційного компоненту структури методологічної культури, що відображено в табл. 3.8.

Таблиця 3.8.

Результати контрольної діагностики для визначення рівня сформованості мотиваційного компоненту структури методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі

№	Рівні сформованості методологічної культури студентів		
	Початковий К-ть студентів / %	Репродуктивний К-ть студентів / %	Науково-творчий К-ть студентів / %
Досліджувана група (магістри денного відділу МХКм – 13)	2 /17%	6 /50 %	4 /33 %
Контрольна група (магістри заочного відділу ЗММм – 13)	5 /31 %	6 /38%	5 /31 %

У таблиці відображено результати контрольного опитування студентів та визначення рівня сформованості мотиваційного компоненту структури методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі. У порівнянні з попереднім опитуванням у магістрів досліджуваної групи результати вищі ніж у магістрів контрольної групи. Після впровадження нами методичних основ формування методологічної культури магістрів музичного мистецтва у вокальному класі результати досліджуваної групи зросли наступним чином: початковий рівень зменшився з 25% до 17% , репродуктивний рівень покращився з 42% до 50%, науково-творчий рівень залишився не змінним 33% . Результати контрольної групи майже не змінилися: початковий рівень у порівнянні з попереднім дослідженням збільшився з 25% до 31%, репродуктивний рівень зменшився з 44% до 38%, науково-творчий рівень залишився не змінним 31%.

Можемо зробити висновок, що показники рівню сформованості мотиваційного компоненту структури методологічної культури майбутніх

учителів музичного мистецтва у вокальному класі, студентів які входили в досліджувану групу значно підвищилися.

За результатами контрольного опитування з інтелектуально-емоційного компоненту, ми повторно визначили рівень сформованості інтелектуально-емоційного компоненту методологічної культури, для перевірки впроваджених нами методів формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі у навчальний процес (див.табл. 3.9.).

Таблиця 3.9.

Результати контрольного опитування студентів для визначення рівня сформованості інтелектуально-емоційного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі

№	Рівні сформованості методологічної культури студентів		
	Початковий К-ть студентів / %	Репродуктивний К-ть студентів / %	Науково-творчий К-ть студентів / %
Досліджувана група (магістри денного відділу МХКм – 13)	1/8%	5/42%	6/50%
Контрольна група (магістри заочного відділу ЗММм – 13)	4/25%	6/38%	6/38%

У таблиці відображено результати контрольного опитування студентів для визначення рівня сформованості інтелектуально-емоційного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі. Після впровадження нами методичних основ формування методологічної культури магістрів музичного мистецтва у вокальному класі результати досліджуваної групи зросли наступним чином: початковий рівень зменшився з 33% до 8% , репродуктивний рівень залишився не змінним 42%, науково-творчий рівень значно покращився з 25% до 50%. Результати контрольної групи майже не змінилися: початковий рівень у порівнянні з попереднім дослідженням зменшився до 25%, репродуктивний рівень не змінився 38%, науково-творчий рівень збільшився з 25% до 38%.

Роблячи висновок, ми можемо впевнено сказати, що завдяки впроваджених нами методів, значно покращився у досліджуваної групи рівень сформованості інтелектуально-емоційного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

За результатами контрольного опитування з діяльнісно-креативного компоненту, ми повторно визначили рівень сформованості діяльнісно-креативного компоненту методологічної культури, для перевірки впроваджених нами методів формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі у навчальний процес (див.табл. 3.10.).

Таблиця 3.10.

Результати контрольного опитування студентів для визначення рівня сформованості діяльнісно-креативного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі

№	Рівні сформованості методологічної культури студентів		
	Початковий К-ть студентів / %	Репродуктивний К-ть студентів / %	Науково-творчий К-ть студентів / %
Досліджувана група (магістри денного відділу МХКм – 13)	1/8%	6/50%	5/42%
Контрольна група (магістри заочного відділу ЗММм – 13)	4/25%	7/44%	5/31%

У таблиці відображено результати контрольного опитування студентів для визначення рівня сформованості діяльнісно-креативного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі. У порівнянні з попереднім опитуванням, ми знову бачимо істотні зміни, особливо у досліджуваної групи, яка помітно «вирвалась» вперед. Результати досліджуваної групи зросли наступним чином: початковий рівень зменшився з 33% до 8% , репродуктивний рівень покращився з 33% до 50%, науково-творчий рівень збільшився з 33% до 42%. Результати контрольної групи залишились майже не змінними: початковий рівень у порівнянні з попереднім дослідженням

зменшився до 25%, репродуктивний рівень збільшився з 38% до 44%, науково-творчий рівень залишився незмінним 31%.

Можемо зробити висновок, що показники рівню сформованості діяльнісно-креативного компоненту структури методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, студентів які входили в досліджувану групу значно підвищилися.

За результатами контрольного опитування з рефлексивного компоненту, ми повторно визначили рівень сформованості рефлексивного компоненту методологічної культури, для перевірки впроваджених нами методів формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі у навчальний процес (див. табл. 3.11.).

Таблиця 3.11.

Результати контрольного опитування студентів для визначення рівня сформованості рефлексивного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі

№	Рівні сформованості методологічної культури студентів		
	Початковий К-ть студентів / %	Репродуктивний К-ть студентів / %	Науково-творчий К-ть студентів / %
Досліджувана група (магістри денного відділу МХКм – 13)	1/8%	4/33%	7/58%
Контрольна група (магістри заочного відділу ЗММм – 13)	4/25%	6/38%	6/38%

У таблиці відображено результати контрольного опитування студентів для визначення рівня сформованості рефлексивного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі. Проценти які ми отримали в процесі визначення рівня сформованості, суттєво змінилися у досліджуваній групі з попереднього опитування: початковий рівень зменшився з 25% до 8% , репродуктивний рівень залишився незмінним 33%, науково-творчий рівень значно збільшився з 42% до 58%. Результати

контрольної групи змінилися наступним чином: початковий рівень у порівнянні з попереднім дослідженням зменшився з 31% до 25%, репродуктивний рівень збільшився з 31% до 38%, науково-творчий рівень залишився незмінним 38%.

Тому ми можемо впевнено стверджувати що, завдяки впроваджених нами методів у навчальний процес, значно покращився рівень сформованості досліджуваної групи з рефлексивного компоненту методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

У результаті контрольного визначення сучасного стану сформованості методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі ми підвели загальні підрахунки (див. табл. 3.12.).

Таблиця 3.12.

Контрольне визначення рівня сформованості методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі магістрантів денного і заочного відділу

Компоненти	Досліджувана група (магістри денного відділу МХКм – 13)			Контрольна група (магістри заочного відділу ЗММм – 13)		
	<i>Початковий</i>	<i>Репродуктивний</i>	<i>Науково-творчий</i>	<i>Початковий</i>	<i>Репродуктивний</i>	<i>Науково-творчий</i>
Мотиваційний	17%	50%	33%	31%	38%	31%
Інтелектуально-емоційний	8%	42%	50%	25%	38%	38%
Діяльнісно-креативний	8%	50%	42%	25%	44%	31%
Рефлексивний	8%	33%	58%	25%	38%	38%
Усього:	10%	44%	46%	26%	40%	34%

Ми порівняли відсоткові дані рівнів, отримані на початку і наприкінці дослідження відносно досліджуваної і контрольної груп, і занесли їх до таблиці 3.13.

Таблиця 3.13.

Порівняльна таблиця рівнів сформованості компонентів методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі

Рівні	Досліджувана група (магістри денного відділу МХКм - 13)			Контрольна група (магістри заочного відділу ЗММм - 13)		
	початок дослідження	кінець дослідження	Динаміка	початок дослідження	кінець дослідження	Динаміка
Початковий	29%	10%	-19%	31%	26%	-5%
Репродуктивний	38%	44%	+6%	38%	40%	+2%
Науково-творчий	33%	46%	+13%	31%	34%	+3%

Таблиця демонструє інтенсивнішу позитивну динаміку в досліджуваній групі. Тут високий відсоток студентів, демонструє науково-творчий рівень розвитку, який збільшився на 13 %, тоді як у контрольній групі він залишився майже незмінним (збільшився на 3 %).

Результати контрольного етапу дослідження також виявили якісні зрушення щодо виявлення характеристик, притаманних кожному рівню сформованості толерантності.

Так, студенти, віднесені до високого рівня, підтвердили наявність сформованості у них методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі, показали велике розуміння важливості методологічної діяльності у вокальному класі в контексті професійної культури, також інтересу до наукових методів пізнання основ вокального виконавства та вокальної підготовки, високу сформованість інтелектуальних особливостей, професійні навички застосування наукових методів у роботі з дорослим та дитячим голосом, продемонстрували вміння аналізувати з наукової сторони музичні твори та виявляти в них складні місця виконання, активність до передачі

емоційного стану твору, глибокий інтерес до методологічного вміння оцінювати процес вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності, професійно-педагогічне вміння оцінювання результатів своєї вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності, сформоване на високому рівні розуміння спрямованості майбутнього вчителя на формування здатності до самовдосконалення власної методологічної діяльності.

Студенти репродуктивного рівня покращили вміння методологічно оцінювати процес вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності, їх зацікавленість характеризується розумінням важливості методологічної діяльності у вокальному класі, поглибили здатність у використанні наукових методів, основах вокального виконавства та вокальної підготовки, значно збільшилась потреба до вдосконалення своєї методологічної культури в процесі вокального навчання, з'явилося зрозуміння принципи складання репертуару для учнів вокального класу; активізувались навички застосування наукових методів у роботі з дорослим та дитячим голосом, активно виявилась спроможність аналізувати музичні твори та виявляти в них складні місця виконання, загострився інтерес у оцінюванні результатів своєї вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності, підтвердили своє розуміння спрямованості майбутнього вчителя на формування здатності до самовдосконалення власної методологічної діяльності.

Студенти, віднесені до початкового рівня сформованості методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі показали відсутність розуміння важливості методологічної діяльності у вокальному класі в контексті професійної культури, не зацікавленість до наукових методів пізнання основ вокального виконавства та вокальної підготовки, низький ступінь сформованості інтегративних наукових знань і вмінь оперувати ними в музично-педагогічній діяльності, малий загальний інтелектуальний розвиток, відсутність розуміння принципи складання репертуару для учнів вокального класу, байдужість до будь-якої науково-дослідницької роботи з вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності, не здатні до аналізу музичного

твору та виявлення складних місць для виконання, пасивність до передачі емоційного стану твору, не вміння оцінювати результати своєї вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності, а також відсутнє розуміння спрямованості майбутнього вчителя на формування здатності до самовдосконалення власної методологічної діяльності.

Отже, всі отримані результати контрольного етапу дослідження сукупно підтвердили висунуту мету дослідження.

Висновки до розділу 3

Практична перевірка ефективності розроблених нами методів і методичної моделі формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі відбувалася за трьома етапами: підготовчим, основним, контрольним.

На першому (підготовчому) етапі впровадження методів, вивчався стан сформованості методологічної культури на базі музично-хореографічного відділення факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету за визначеними компонентами та їх критеріями. Для визначення сформованості методологічної культури нами були розроблені анкети для кожного компонента згідно його змісту і проведено зріз знань у вигляді опитування.

Аналіз анкетування показав, що більшість студентів має недостатній рівень сформованості методологічної культури у процесі навчання у ВНЗ. В обох групах майже однаковий результат рівня сформованості методологічної культури, початковий рівень – 29-31%, репродуктивний рівень – 38-37%, науково-творчий рівень – 33-31%.

Кількісна та якісна обробка результатів дослідження обумовила необхідність впровадження розроблених нами методів, спрямованих на підвищення рівня сформованості методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі (основний етап дослідження).

Нами розроблено програму дослідження, яка впроваджувалась в таких аудиторних формах, як: практичні заняття та індивідуальні заняття з дисципліни «Вокальний клас та методика викладання вокалу». Дослідження здійснювалось у продовж 6 індивідуальних занять з кожним студентом та 4 практичних занять. На заняттях застосовували наукові методи пізнання основ вокального мистецтва та вокальної педагогіки, які обґрунтували у підрозділі 2.2.

З метою перевірки ефективності впроваджуваної нами методики формування методологічної культури було проведено третій (контрольний) етап дослідження. Етап спрямовувався на виявлення рівня сформованості методологічної культури після проведених нами занять з застосуванням запропонованих методів. Ми знову провели вже по розроблених нами анкетах з кожного компоненту опитування, і зробили повторний (контрольний) зріз знань.

У ході аналізу результатів було виявлено позитивну динаміку в досліджуваній групі. Так, науково-творчий рівень продемонстрували 46% студентів (проти 33% на підготовчому етапі) , репродуктивний рівень – 44% (проти 38%), початковий рівень – 10% (проти 29% на підготовчому етапі).

У контрольній групі динаміка виявилася істотно меншою. Науково-творчий рівень показали 34% студентів (31% – на початку дослідження), репродуктивний рівень – 40% (початок дослідження – 38%), а початковий рівень – 26% (проти 31%).

Отже, всі отримані результати контрольного етапу дослідження сукупно підтвердили висунуту мету дослідження.

ВИСНОВКИ

1. Здійснивши дослідження проблеми формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі в мистецько-педагогічній теорії, ми дійшли висновку, що проблема формування методологічної культури є однією з найбільш актуальних у теорії й практиці вищих педагогічних закладів і суспільства в цілому. Формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва зумовлено істотними змінами в розвитку вітчизняного суспільства та у новому баченні завдань, які покладаються на вчителя нової української школи.

У результаті дослідження обґрунтовано понятійно-термінологічний апарат, де розглянули поняття: культура, культура особистості, професійна культура, педагогічна культура, музична культура, вокальна культура, методологія, методологічна культура, формування. Здійснивши аналіз понятійно-термінологічного апарату дослідження визначили сутність базового поняття дослідження «методологічна культура вчителя музичного мистецтва». Ми розглядаємо методологічну культуру майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі як динамічне, системне особистісне утворення, яке включає спеціальні науково-дослідницькі компетенції, цінності в сфері методології вокального виконавства і вокальної педагогіки та способи творчої самореалізації вчителя музичного мистецтва в методологічній діяльності.

2. У процесі дослідження формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, доцільною є реалізація таких методологічних підходів, як: системний, особистісно зорієнтований, компетентнісний, культурологічний, аксіологічний. Саме ці підходи сприяють кращій ефективності формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

Дослідження дало змогу розглянути принципи методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, це: принцип науковості, принцип фундаменталізму, принцип мобільності, принцип

доступності, принцип традиційності та інноваційності та принцип культуровідповідності. Саме ці принципи на нашу думку, відповідають вимогам щодо формування методологічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у вокальному класі.

3. У процесі наукового пошуку виявлено, що методологічна культура майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, входить до складу: професійної культури, педагогічної культури. Це дослідження спонукало нас до висновку, що важливими складовими її виступає взаємозв'язок наступних компонентів: мотиваційного, інтелектуально-емоційного, діяльнісно-креативного, рефлексивного. *Мотиваційний компонент* передбачає наявність мети, мотивів, стабільного інтересу, потреби студентів до різновидів методологічної діяльності в процесі вокальної підготовки. *Інтелектуально-емоційний компонент*: емоції сигналізують про наявність адекватних психологічних реакцій в процесі інтелектуально-дослідницької діяльності в сфері вокального виконавства та вокальної педагогіки. *Діяльнісно-креативний компонент* передбачає формування вмінь і навичок студентів, здатність структурувати, застосовувати практично наукові методи в процесі вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності. *Рефлексивний компонент* передбачає те, що суб'єктами вокальної музичної діяльності мають бути властиві рефлексивні науково-професійні якості, адекватні загальноприйнятим загальнолюдським та професійним цінностям. На основі компонентів окреслено методологічні компетенції, такі як: мотиваційні, інтелектуально-емоційні, діяльнісно-креативні, рефлексивні, а також цінності в сфері методології вокального виконавства та вокальної педагогіки, це: теорія і методика вокального мистецтва; принципи вокального навчання; наукова творчість в сфері вокального мистецтва.

Відповідно до розглянутою нами у структурі компонентів, визначено критерії та показники сформованості структури методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, на основі яких уможлиблюється визначення рівня сформованості окремих структурних

компонентів методологічної культури, як: мотиваційно-цільовий критерій, когнітивно-емоційний критерій, діяльнісно-творчий критерій, оцінний критерій. А також, виявлено рівні сформованості методологічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у вокальному класі: початковий рівень, репродуктивний рівень, науково-творчий рівень.

4. За результатами наукового пошуку нами було обґрунтовано методичні основи формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, які включають: науково доцільні методи такого формування та методичну модель формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі. Для визначення ефективності вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності, спираючись на доцільну думку О. Олексюк, запропоновано три групи методів формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, це: методи вивчення вокально-виконавського та вокально-педагогічного досвіду (спостереження, бесіда, анкетування, порівняльного аналізу, наслідування); методи дослідження теорії і практики вокального мистецтва та вокальної педагогіки (пошуково-дослідницький метод, індуктивний метод, дедуктивний метод, метод наукового розвитку співацького голосу, метод тактики і стратегії, метод навчання вокалу, концентричний метод, евристичний метод); математичні методи (метод реєстрації, кількісної і якісної обробки даних, метод ранжування або рангова оцінка, метод шкалування).

Запропоновано методичну модель формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі, яка включає: мету; понятійно-термінологічний апарат дослідження; методологічні підходи формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва; принципи формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва; структуру формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, яка містить наступні компоненти: мотиваційний, інтелектуально-емоційний, діяльнісно-креативний, рефлексивний; три групи методів формування методологічної культури майбутніх учителів музичного

мистецтва у вокальному класі; критерії сформованості методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі: мотиваційно-цільові, когнітивно-емоційні, діяльнісно-творчі, оцінні; результат сформованості методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

5. Визначення стану проблеми у практиці закладів вищої педагогічної освіти з основ формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі відбувалося за трьома етапами: підготовчим, основним, контрольним. На першому (підготовчому) етапі впровадження методів, вивчався стан сформованості методологічної культури на базі музично-хореографічного відділення факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету за визначеними компонентами та їх критеріями. Для визначення сформованості методологічної культури нами були розроблені анкети для кожного компонента згідно його змісту і проведено зрівняння знань у вигляді опитування, яке показало в обох групах майже однаковий результат рівня сформованості методологічної культури, початковий рівень – 29-31%, репродуктивний рівень – 38-37%, науково-творчий рівень – 33-31%.

Кількісна та якісна обробка результатів дослідження обумовила необхідність впровадження обґрунтованих методів та методологічної моделі, спрямованих на підвищення рівня сформованості методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі (основний етап дослідження). У процесі наукового пошуку розроблено програму дослідження, яка впроваджувалась в таких аудиторних формах, як: практичні заняття та індивідуальні заняття з дисципліни «Вокальний клас та методика викладання вокалу». Дослідження здійснювалось у продовж 6 індивідуальних занять з кожним студентом та 4 практичних заняття. На заняттях застосовували наукові методи пізнання основ вокального мистецтва та вокальної педагогіки.

6. З метою перевірки дослідження ефективності впроваджуваних нами методів та методичної моделі з формування методологічної культури було проведено третій (контрольний) етап дослідження. У ході аналізу результатів

було виявлено позитивну динаміку в досліджуваній групі. Так, науково-творчий рівень продемонстрували 46% студентів (проти 33% на підготовчому етапі) , репродуктивний рівень – 44% (проти 38%), початковий рівень – 10% (проти 29% на підготовчому етапі). У контрольній групі динаміка виявилася істотно меншою. Науково-творчий рівень показали 34% студентів (на підготовчому етапі – 31%), репродуктивний рівень – 40% (проти 38%), а початковий рівень – 26% (проти 31%).

Таким чином, проведене нами дослідження підтвердило ефективність розроблених і впроваджених методичних основ формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі. Здійснене дослідження не вичерпує всіх ефективних шляхів формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдуллин Э. Б. Методологическая подготовка учителя музыки : метод. рек. / Э. Б. Абдуллин. – Москва : МИРОС, 1992. – 72 с.
2. Абдуллин Э. Б. Музыкально–педагогические технологии учителя музыки : Учебное пособие / Э. Б. Абдуллин, Е. В. Николаева. – Москва : Прометей, 2005. – 232 с.
3. Абульханова-Славская К. А. Психология и сознание личности: изб. психологические труды. / К. А. Абульханова-Славская. – Москва : МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 1999. – 305 с.
4. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. для студ., аспірантів та молодих викл. вузів / А. М. Алексюк; Міжнар. фонд "Відродження". – Київ : Либідь, 1998. – 557 с.
5. Андрущенко В. «Педагогічна конституція Європи» як проект освітньої політики ХХІ століття / В. Андрущенко // Наукові записки. – Вип. 83. – Серія : Філософські науки. – Київ : Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2014. – С. 180–182.
6. Аніщенко О. Гармонізація педагогічного процесу у контексті людиновимірності професійної підготовки майбутнього вчителя / Олена Аніщенко // Професійне становлення особистості : психолого-педагогічний науковий журнал; гол. ред. М. Скиба. – Хмельницький: ХНУ, 2015. – № 4, листопад. – С. 40–47.
7. Анненкова І. П. Формування емоційної культури майбутніх учителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін : автореф. дис. канд. пед. наук / І. П. Анненкова. – Одеса, 2003. – 22 с.
8. Антонюк В. Г. Виконавські форми сольного співу до питання виховання різнопрофільних співацьких особистостей / В. Г. Антонюк. – Київ : Українська ідея, 1999. – 24 с.
9. Архімович Л. Вокально-хорова культура / Л. Архімович. – Київ : Музична Україна, 1981. – 193 с.

10. Аспелунд М. Д. Развитие певца и его голоса. / М. Д. Аспелунд. – Москва : Лань, 2016. – 180 с.
11. Багадуров В. А. Очерки по истории вокальной педагогики / В. А. Багадуров. – Москва, 1956. – 468 с.
12. Балл Г. А. Теория учебных задач: психолого–педагогический аспект / Г. А. Балл. – Москва : Педагогика, 1990. – 158 с.
13. Барабанщиков А. В. Проблемы педагогической культуры преподавателей вузов (к вопросу о сущности педагогической культуры) / А. В. Барабанщиков. – Москва : Советская педагогика, 1981. – 208 с.
14. Бережнова Є. В. Формування методологічної культури вчителя / Є. В. Бережнова. – Київ : Педагогіка, 1996. – № 4. – 223 с.
15. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем / В. П. Беспалько. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1977. – 304 с.
16. Бенин В. Л. Педагогическая культура : философсько–социологический анализ / В. Л. Бенин. – Уфа, 1997. – 131 с.
17. Бех І. Д. Педагогічна культура і розвиток соціальної зрілості особистості вчителя / І. Д. Бех, В. В. Радул // Наукові записки. – Вип. 32. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Вінниченка, 2001. – С. 12–17.
18. Біла книга : сили змін та вектори руху до нової освіти України / упорядник Віктор Громовий. – Київ: Міжнародний благодійний фонд «Україна – 3000», 2009. – 156 с.
19. Бойчук Ю. Д. Теоретико-методичні основи формування еколого–валеологічної культури майбутнього вчителя : автореф. дис. д-ра пед. наук / Ю. Д. Бойчук. – Харків, 2010. – 32 с.
20. Бондаревская Е. В. Педагогическая культура как общественная и личная цель / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 1999. – № 3. – 113 с.
21. Борытко Н. М. Методология и методы психолого-педагогических исследований: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений /

- Н. М. Борытко, А. В. Моложавенко, И. А. Соловцова. – Москва : Изд. центр «Академия», 2008. – 312 с.
22. Блауберг И. В. Становление и сущность системного подхода / И. В. Блауберг, З. Т. Юдин. – Москва : Наука, 1973. – 268 с.
23. Буряк В. К. Педагогічна культура : теоретико–методологічний аспект / В. К. Буряк. – Київ : Деміур, 2005. – 228 с.
24. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел. – Київ : Ірпінь, Перун, 2009. – 1728 с.
25. Валеев Г. Х. Формирование методологической культуры учителя исследователя / Г. Х. Валеев. – Челябинск : «Факел», 2000. – 192 с.
26. Васянович Г. П. Методологічна культура вчителя у наукових пошуках Василя Сухомлинського / Г. П. Васянович // Педагогічний дискурс : Хмельницьк, 2011. – вип. 10. – С. 92–94.
27. Васянович Г. П. Формування духовності особистості як філософська проблема / Г. П. Васянович, В. Д. Онищенко // Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи : зб. наукових праць / за ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. – Київ, 2003. – С. 67–76.
28. Верб М. А. Педагогические основы формирования эстетической культуры старших школьников : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / М. А. Верб. – Ленинград : ЛГПИ, 1976. – 82 с.
29. Витковская Н. С. Формирование эстетической культуры младших школьников : опыта работы / Н. С. Витковская, А. Б. Щербо, Д. Н. Джола. – Київ : Рад. школа, 1985. – 134 с.
30. Гадамер Г. Г. Истина и метод : основы философской герменевтики / Г. Г. Гадамер. – Москва : Прогресс, 1988. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/805616/>. – (дата звернення 09.09.2018). – Назва з екрана.
31. Гапоненко Л. Развитие рефлексии как важного психологического механизма коррекции профессионального поведения у педагогическом сообществе / Л. Гапоненко // Рідна школа, 2002. – № 4. – С. 14–16.

32. Гончаренко С. І. Український педагогічний словник / С. І. Гончаренко. – Київ: Вид-во «Либідь», 1997. – 366 с.
33. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість : психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти : монографія / Н. Є. Гребенюк. – Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1999. – 269 с
34. Гриньов В. Й. Формування дидактичної культури майбутнього вчителя : дис. канд. пед. наук / В. Й. Гриньов. – Харків, 2002. – 389 с.
35. Гуревич П. С. Философия культуры / П. С. Гуревич. – Москва : Аспект Прес, 1995. – 288 с.
36. Дем'яненко Н. М. Інноваційні трансформації освітнього простору педагогічного університету / Н. М. Дем'яненко // Вісник. – 2015. – Вип. 130. – С. 20–24.
37. Дістервег А. Вибрані педагогічні твори / А. Дістервег. – Москва, 1956. – 305 с.
38. Дмитриев Л. Б. Основы вокальной методики : учеб. пособ. для муз. вузов / Л. Б. Дмитриев. – Москва : Музыка, 1968. – 675 с.
39. Донцов А. В. Моральна культура вчителя / А. В. Донцов. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – 112 с.
40. Дубасенюк О. А. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 432 с.
41. Енциклопедія – визначення поняття «культура» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D0%B%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0>. – (дата звернення 10.06.18). – Назва з екрана.
42. Євтушенко Д. Питання вокальної педагогіки / Д. Євтушенко, М. Михайлов–Сидоров. – Київ : Мистецтво, 1963. – 340 с.
43. Зелюк В. В. Формування культури майбутнього вчителя засобами української етнопедагогіки : автореф. дис. канд. пед. наук / В. В. Зелюк. – Київ, 1994. – 24 с.

44. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія / І. А. Зязюн. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
45. Ісаєнко С. А. Формування професійної культури у студентів інженерно-технічних спеціальностей засобами іноземної мови : дис канд. пед. наук : 13.00.04 / Ісаєнко Світлана Анатоліївна. – Київ, 2009. – 227 с.
46. Кабанов П. Г. Вопросы совершенствования методологической культуры педагога / П. Г. Кабанов. – Томск : Изд-во ТГУ, 1999. – 140 с.
47. Кабанов П. Г. Методологическая культура педагога как предмет философского анализа : дис. канд. филос. наук / П. Г. Кабанов. – Томск, 1997. – 246 с.
48. Княжева І. А. Теоретико–методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури / І. А. Княжева. – Одеса : ФОП М. О. Бондаренко, 2014. – 328 с.
49. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори : у 2-х т. Т. 1 / Я. А. Коменський. – Москва, 1982. – 656 с.
50. Компетентнісний підхід у сучасній українській освіті : світовий досвід та українські перспективи / під. заг. ред. О. Овчарук. – Київ : К.І.С., 2004. – 112 с.
51. Кравченко А. М. Секреты бельканто / А. М. Кравченко. – Симферополь : Редотдел Крымского комитета по печати, 1993. – 126 с.
52. Краевский В. В. Методология педагогики : пособие для педагогов–исследователей / В. В. Краевский. – Чебоксары: Изд-во Чуваш, ун-та, 2001. – 244 с.
53. Краевский В. В. Три измерения в педагогике : в 2-х т. Т. 1. / В. В. Краевский, М. Н. Скаткин и современное образование : материалы научно-практ. конф. – Москва, 2000. – 327 с.
54. Крылова Н. Б. Формирование эстетической культуры личности : школа, трудовой коллектив, вуз / Н. Б. Крылова, Л. П. Печко. – Москва : Знания, 1986. – 64 с.

55. Кульневич С. В. Личностная ориентация методологической культуры учителя / С. В. Кульневич // Педагогика. – 1997. – №5. – С. 108–115.
56. Лаврентьева О. О. Методологічна культура вчителя: у пошуках концептів професійної діяльності [Текст] / О. О. Лаврентьева // Теорія і практика професійного становлення особистості в соціокультурному просторі : монографія / За ред. О. О. Лаврентьевої, О. П. Крупського, Є. В. Намлієва. – Дніпропетровськ : Акцент, 2014. – С. 170–185.
57. Лінь Хай Діалог співацьких традицій України та Китаю / Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – № 7 (194). – Луганськ : ЛНУ, 2010. – С. 126–133.
58. Лихачев Д. С. Культура как целостная среда / Д. С. Лихачев // Новый мир. – 1994. – № 8. – С. 3–8.
59. Лю Юань Пин. Модель обучения вокальной музыке / Пин Юань Лю. – Пекин : КМИ, 2004. – 170 с.
60. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посібник для вчителів / Л. М. Масол. – Харків: Веста : Вид-во «Ранок», 2006. – 256 с.
61. Мартиненко С. М. Загальна педагогіка : навч. посібник / С. М. Мартиненко, Л. Л. Хорунжа. – Київ : МАУП, 2002. – 176 с.
62. Менабени А. Г. Методика обучения сольному пению / А. Г. Менабени. – Москва : Просвещение, 1987. – 95 с.
63. Музыкальная энциклопедия : в 6 т. Т. 1 / гл. ред. Ю. В. Келдыш. – Москва : Советская энциклопедия : Советский композитор, 1973–1982. – 1070 с.
64. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] : указ президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 / Верховна рада України. – Режим доступу: www.vnz.univ.kiev.ua/uploads/p_4_58429238.doc. – (дата звернення 20.07.2018). – Назва з екрана.
65. Новая философская энциклопедия : в 4-х т. Т. 2. / гл. ред. В. С. Степин. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва : Мысль, 2010. – 634 с.

66. Новиков А. М. Педагогика: словарь системы основных понятий / А. М. Новиков. – Москва : ИЭТ, 2013. – 268 с.
67. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності : теорія та методологія : монографія / Наталія Анатоліївна Овчаренко. – Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2014. – 400 с.
68. Огнев'юк В. О. Роль суспільства у формування цінностей демократичного суспільства / В. О. Огнев'юк // Освітологія : витоки наукового напрямку : монографія / За ред. В. О. Огнев'юк; Авт. кол. В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хорунжа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – Київ : ВП «Едельвейс», 2012. – С. 32–59.
69. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навчальний посібник / О. М. Олексюк. – Київ : КНУКіМ, 2006. – С. 165–171.
70. Павленко Н. О. Операційно–діяльнісний компонент підготовки майбутніх учителів музики до застосування інтерактивних педагогічних технологій / Н. О. Павленко // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. Полтавського нац. пед. університету імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2011. – Вип. 8. Ч. II. – Серія «Педагогічні науки». – С. 326–332.
71. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва : теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г. М. Падалка. – Київ : Освіта України, 2008. – 274 с.
72. Песталоцці І. Г. Вибрані педагогічні твори : у 2-х т. Т. 1 / І. Г. Песталоцці. – Москва, 1981. – 340 с.
73. Пирогов М. І. Севастопольські листи і спогади / М. І. Пирогов. – Москва : Вид. Академії наук СРСР, 1950. – 152 с.
74. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології : інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І. П. Підласий. – Київ : Видавничий дім «Слово», 2004. – 616 с.
75. Полякова Г. Показники педагогічної творчості вчителя / Г. Полякова // Психолог. – 2006. – № 35. – С. 3–5.

76. Пометун О. І. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті / О. І. Пометун // Історія в школах України. – 2007. – № 6. – С. 3–12.
77. Радул В. В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя : навчальний посібник. / В. В. Радул, В. О. Кравцов, М. В. Михайліченко. – Кіровоград, «Імекс-ЛТД», 2007. – 252с.
78. Реан А. А. Профессионализм педагогической деятельности молодежи / А. А. Реан, Н. В. Кузьмина. – Рыбинск : Научно-издательский центр развития творчества, 1993. – С. 234–235.
79. Рейзенкінд Т. Й. Дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педуніверситеті : монографія / Тетяна Йосипівна Рейзенкінд. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. – 640 с.
80. Рибалка В. В. Аксиологічні основи психологічної культури особистості / В. В. Рибалка. – Київ, 2009. – 575 с.
81. Робоча програма Методологія музично-педагогічної освіти для студентів галузі знань 0202 «Мистецтво», спеціальності 8.02020401 «Музичне мистецтво» / розробник : Ольга Миколаївна Олексюк. – Київ, 2014. – 24 с.
82. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у загальноосвітній школі : Навчально–методичний посібник / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга, 2000. – 216 с.
83. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – Москва, 1946. – 367 с.
84. Рудницька О. П. Музика і культура особистості : проблеми сучасної педагогічної освіти / О. П. Рудницька. – Київ, 1998. – 247 с.
85. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька : навчальний посібник / О. П. Рудницька. – Київ, 2002. – 270 с.
86. Сотська Г. І. Теоретичні та методичні засади формування естетичної культури майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми / Г. І. Сотська. – Київ, 2011. – Вип. 28. – С. 472–477.

87. Спіріна Т. П. Формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів у навчальному процесі вищого навчального закладу: автореф. дис. канд. пед. наук / Т. П. Спіріна. – Житомир, 2009. – 19 с.
88. Стасько Г. Є. Вокальна підготовка майбутнього вчителя музики як основа удосконалення педагогічної майстерності: автореф. дис. канд. пед. наук / Г. Є. Стасько. – Київ, 1995. – 24 с.
89. Студопедія – визначення поняття «культура особистості» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://studopedia.com.ua/1_19562_kultura-osobistosti.html. – (дата звернення 25.07.2018). – Назва з екрана.
90. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-х т. Т. 1. / В. О. Сухомлинський. – Київ: Радянська школа, 1977. – 670 с.
91. Ткаченко Т. В. Теоретико–методичні основи формування вокально–звукової культури майбутнього вчителя музики у процесі професійної підготовки: автореф. дис. док. пед. наук: спец. / Т. В. Ткаченко. – Київ, 2010. – 43 с.
92. Ткачова Н. О. Аксиологічні засади педагогічного процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах: автореф. дис. док. пед. наук / Н. О. Ткачева. – Луганськ, 2007. – 35 с.
93. Тоцька Л. О. Компетентна структура вдосконалення вокальної підготовки студентів–майбутніх вчителів музики: дисерт. канд. пед. наук / Л. О. Тоцька. – Київ, 2009. – 455 с.
94. Тур Р. Й. Педагогічна рефлексія – основа формування творчого саморозвитку особистості/Р. Й. Тур// Управління школою. – Харків, 2004. – № 13. – С. 22–24.
95. Тушева В. В. Аксиологічна складова науково-дослідницької культури студентів вищої педагогічної школи/ В. В. Тушева// Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. – 2013. – №3 (50). – Додаток 1: Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. – Т. 2. – С. 270–278.

96. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : у 2 т. Т. 1. / К. Д. Ушинський. – Москва, 1974. – 441 с.
97. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – Вид. 2, випр. та доп. – Київ : Академ. видав., 2006. – 224 с.
98. Хлебнікова О. В. Формування досвіду музично–виконавської діяльності у студентів вузів культури : дис. канд. пед. наук / О. В. Хлебнікова. – Київ, 2001. – 200 с.
99. Ходусов А. Н. Методологическая культура учителя и условия ее формирования в системе современного педагогического образования / А. Н. Ходусов. – Москва. – Курск, 1997. – 382 с.
100. Чорна С. С. Формування педагогічної культури майбутнього викладача вищої школи в умовах магістратури : автореф. дис. канд. пед. наук / С. С. Чорна. – Запоріжжя, 2008. – 38 с.
101. Чжу Цзюньцяо Підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокальної роботи в школі / Чжу Цзюньцяо // X Всеукраїнська науково–методична конференція «Вища освіта : проблеми і шляхи забезпечення якості», 28–29 лист. 2013. – Київ, 2013. – С. 476–480.
102. Чжу Цзюньцяо Підготовка майбутнього викладача по класу вокала в вищому навчальному закладі художественного напрямку / Чжу Цзюньцяо // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2011. – № 20 (231), ч. 3. – С. 157–161.
103. Чжу Цзюньцяо Формування вокальної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва у процесі фахової підготовки / Чжу Цзюньцяо // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. – Київ, 2013. – Вип. 22(32). – С. 53–57.
104. Чжу Цзюньцяо Формування музичної компетентності майбутніх фахівців музичного мистецтва з КНР / Чжу Цзюньцяо // Мистецька освіта в контексті глобалізації та полікультурності : зб. наук. праць : матеріали

- Міжнар. наук.-практ. конф. 21-22 листопада 2013. – Луганськ : Янтар, 2013.– С. 216–217.
105. Чурікова-Кушнір О. Д. Формування вокально-хорової культури майбутнього вчителя музики / О. Д. Чурікова-Кушнір, Л. І. Паньків // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2013. – № 18 (2). – С. 143–152.
106. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі : підручник / Юлія Олександрівна Шабанова. – Дніпропетровськ : Вид-во у Державному ВНЗ «Національний гірничий університет», 2004. – 119 с.
107. Шаповалова О. А. Музыкальный энциклопедический словарь / О. А. Шаповалова. – Москва : РИПОЛ КЛАССИК, 2003. – 704 с. – (Энциклопедические словари).
108. Шевнюк О. Л. Теорія і практика культурологічної освіти майбутніх учителів у вищій школі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук / Олена Леонідівна Шевнюк. – Київ, 2004. – 44 с.
109. Шевнюк О. Л. Зміст культурологічної освіти майбутнього вчителя / О. Л. Шевнюк // Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : зб. наукових праць. – Випуск 7. – Київ, НПУ, 2002. – С. 169–177.
110. Шевченко А. С. Структура вокально-джазової культури виконавців / А. С. Шевченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 14 : теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – Вип. 22 (27), ч. 2. – С. 77–82.
111. Шипилина Л. А. Методология и методы психолого–педагогических исследований : учеб. пособие для аспирантов и магистрантов по направлению «Педагогика» / Л. А. Шипилина. – 3-е изд., стереотип. – Москва : ФЛИНТА, 2011. – 167 с.
112. Щолокова О. П. Основи професійної художньо – естетичної підготовки майбутніх учителів, освіта майбутніх учителів / О. П. Щолокова – Київ, 1996. – 236 с.

113. Юссон Р. Певческий голос : исследование основных физиологических и акустических явлений певческого голоса / Р. Юссон ; пер. с фр. Н. А. Вербовой. – Москва : Музыка, 1974. – 336 с.
114. Юцевич Ю. Є. Теорія та методика формування та розвитку співацького голосу / Ю. Є. Юцевич. – Київ : ІЗМН, 1998. – 160 с.
115. Ягупов В. В. Методологические требования компетентного подхода в профессиональном образовании / В. В. Ягупов // Вища освіта України: теорет. та науково-метод. часопис. – Додаток 1: Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. – Т. 1. – 2013. – № 3(50). – С. 82–85.
116. Якиманская И. С. Технология личностно–ориентированного образования. / И. С. Якиманская. – Москва, 2000. – 264 с.
117. Kroeber A. L., Culture, a Critical Review of Concepts and Definitions / A. L. Kroeber, C. Kluckhohn // Papers of the Peabody Museum of American Archeology and Ethnology. Cambridge, 1952. – P. 155–169.
118. Spiro M. E. Culture and Personality / M. E. Spiro // Psychiatry, 1951. – 197 p.
119. Tylor E. B. Primitive culture / E. B. Tylor. – London, 1913. – P. 5–6.

Магістрантка: Богяну Катерина Олександрівна

Назва магістерської роботи: Формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі

Керівник: доктор педагогічних наук, професор кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Овчаренко Наталія Анатоліївна

Анотація. У роботі розкрито актуальність мистецько-педагогічної проблеми формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва; обґрунтовано теоретико-методологічні основи формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва; розроблено та практично перевірено методичні засади формування методологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у вокальному класі.

Ключові слова: культура; майбутній вчитель музичного мистецтва; методичні засади; методологія; методологічна культура; педагогічна культура; професійна культура.